ЯКІВ Н. КРЕТ.

ТАЄМНИЙ ЗЛОЧИН

(Кримінальне Оповіданнє.)

ЦІНА 40 ЦЕНТІВ

Накладом
"Нашого Поступу"
Едмонтон, Канада

PRINTED IN CANADA

Ц...
які мо... ...арни

Незвича...	$2.80
Кудеяр, ...	1.25
З Ласки...	1.75
Для До...	.85
Борисла...	1.50
Великий...	1.00
Рубаюті...	2.00
Віддячи...	1.00
Подорож...	.40
Не-Чита...	.35
Олюнка, ...	.75
Ґраф М...	3.50
Кровави...	.50
Страшн...	.35
Маруся ...	.35
Українсь...	1.50
Грішник...	.80
Не піддавайся біді	.25
Як Юра Шкрумелюк брив Черемош	1.00
Таємничий Підпомогач	1.00
Незвичайний злодій	1.00
Знак Чотирох	.75
Суд Чотирох	.40
Канадійський Кобзар	.25
Богданів Синок	.25
Камінна Душа	1.50
Огнем і Мечем	1.00
Кайдашева Сімя	.60
Сорок тисяч миль під водою	1.00
Блискавиці	.50
Сповідь бувшого Царя	.25

ЯКІВ Н. КРЕТ

Таємний Злочин

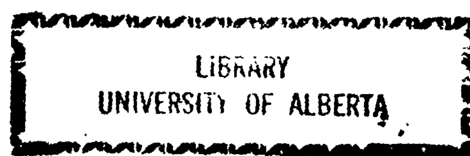
або

ІНДІЯНСЬКИЙ ШЕРЛЬОК ГОЛЬМС

(КРИМІНАЛЬНЕ ОПОВІДАННЄ).

— 1926 —
З Друкарні "Нашого Поступу"
Едмонтон, Канада.

I.

Пращальний Вечір

В просторім, хоч не дуже вибагливо уряdженім домі пана Гейварда, що стоїть в одній з богатших ділниць Лондону, тягнулася мляво і якось скучно забава. Гостий сего вечера було небогато. Кількох старих приятелів Генрого, пів тузина старших дівчат, подруг трийцятьлітної панни Гейвард і кількох низших урядовців з Атлентік Транспортейшен Ко., що з ними в однім бюрі працював довший час молодший брат пана Гейварда, Едвард.

Едвард збирався від'їздити до Канади і отсе старший його брат Генрі урядив для него пращальний вечір. Було се в марті 1904 року.

Тодішне правительство Канади почало було по Анґлії широку і живу аґітацію за іміґрантами і п оБритійських островах кружили ріжного рода циркулярі, брошури та заклики, що описували не вичерпані богацтва Домінії та предкладали молодим людям всякі можливости доробитися маєтку.

Їхали другі, задумав і Едвард. Бо чого він доробиться в Лондоні? Переписувати день поза день цифри чужих маєтків і бути до смерти залежним від гумору урядників компанії—ся перспектива не дуже то його манила. Він був здоровий і витревалий, а саме таким обіцяла домініяльна література в Канаді поводження і щастя.

Загальна балачка, як личить на такий вечір, велася над Канадою. Пан Генрі богато разів

вже нині заявляв, що хоч йому прикро розлучатися з братом, однак ніяк не противний виїздови Едика в нову країну. Він сам не має справді ясного погляду на обставини за морем, але по його думці для доброго Британця цілий світ як рідна хата і що молодий, підприємчивий і енерґічний Анґлієць, за якого він уважав свого брата, дасть собі всюди раду і зробить маєток.

Зато старший, лисий пан Мекартур, управитель Генрової невеликої фабрики щіток, малював через цілий вечер Домінію темними красками. Старий нігде не був, зріс в Лондоні а Канаду знав лише з літератури тай то ще з часів інтендатур, з часів Вольфа та 1788 року. Тому і спорив з Едвардом, кілько разів той висказався про Домінію похвально.

—Приятелю,—горячився управитель—пропадеш! Ейбо, марно згинеш!

—Пане Мекартур, таж там є люди, є правительство, міста...

—Те, те, те, перебивав старий. Воно може бути, що в Акадії, в давнійше замешкалій части, є вже який-такий порядок, але там, дальше на заході, під скалистими горами, куди уряд вербує людий, все ще десятки тисяч Індіянів, що надихані злобою і ненавистю до білого чоловіка, можуть кождої хвилі повторити конспірацію Понтіяка. І він став описувати страшну різню білих червоношкірими, про яку колись читав.

За які часи ви росказуєте? — аж руками сплеснув Едвард.—Сеж, добродію, двайцятий вік. Нині Канада наскрізь культурна і модерна країна!...

—І особливо богата, кпив старий. Так, так, богата. На вербах золоте листя... От нехай Мад скаже. Вона недавно, каже, читала...

—Читалам, підхопила Мад, що відважні по-

дорожники доперва розсліджують такі ріки як Мекензі, Пiс... Воно не всьо золото, що ся світить і їхати на той захід, здається не конче безпечно...

Мад хоч сама сміялася з арґументів старого Мекартура, особливо з таких, як різня білих червоношкірими, але піддержувала його сторону з зовсім инших мотивів. Вона вже від давна любила нишком Едварда, хоч дотепер йому своїх чувств не зрадила. А тепер, коли наближався день відїзду, вона сильніще відчула, як дорогий для неї той хлопець і радаб помочи всякій щирій душі відмовити Едварда від його постанови.

Може під впливом темних кольорів, якими мов маляр пензлем виводив управитель образ Канади, може тому, що Мад сиділа сумна і похнюплена, забава якось не клеїлася. Навіть щебетливій і непосидючій Бетсі, що бувало своїми жартами та дзвінким сміхом годна розбавити такого хмурного і задуманого професора Мура, навіть і на неї вплинув поважний настрій вечера і коли товариство допило чай, гості почали пращатися та пожелавши молодому Гейвардови щасливої подорожі, розійшлися.

Помимо пізної години домашним не збиралося на сон і вони завели щиру, домашню нараду, про практичну сторону завтрішнього відїзду Едика.

—Я думаю—радив Генрі,—що тобі не треба брати всіх гроший з собою. Шифкарту маєш, а коли до того возьмеш в кишеню сто долярів, то на якийсь час тобі вистарчить. Як би що трафилося, то тих пять сот фунтів, які є в банку, я тобі пішлю.

Полі була противної думки.

—Нічого нема в дорозі прикрійшого,—доказувала вона, як чоловік опиниться між чужи-

ми людьми без цента. Впрочім, Едик не дитина, не згубить...

—Згубити може і дорослий, та найважнійше, хто його справді знає, як там на тім канадійськім заході? Може старий і має рацію, бодай о стільки, що чоловік може попасти на яку банду Індіян або таки білих волокитів і чого доброго гроші заберуть та ще й смерти пожити можна. Гроші лакома річ... Ні, поправив Генрі, я гроші пішлю дрефтом, як скоро Еді напише, що йому потреба до якогось підприємства.

Едвард у всім годився з братом. Брат як старший заступав йому і сестрі Поли померших родичів і радами Генрого Едвард дорожив та його у всім слухав.

По правді то він і не дуже звертав увагу на розмову брата і сестри. Він буяв думками ген, ген, далеко, в країні, де "лягало спочивати сонце". Що там тих мізерних пятьсот фунтів! Щоби їх заощадити, йому взяло аж три роки. А отсе він вибираєся в золоту країну, в землю дівичих лісів і непроглядних степів, про які так вимовно пишуть з департменту іміґрації. І він полинув думками в незнану заморську Домінію, побачив себе серед много-тисячного стада овець, худоби і коний, бо його одинокою думкою було заложити великий ренч. А отсе він приїздить маючим і незалежним чоловіком до брата в гості а там... може і Мад возьме... може, бо він єї також від давна любить, хоч про се він її ще не згадував. Бо і пощо згадувати, коли знає, що старий Гопкінс вперся видати Мад лише за маючого чоловіка. А він буде маючий, мусить бути, бо пото їде до Канади...

З тих мрій збудила його Полі глубоким, протяжним зіваннєм, і вони пожелавши собі доброї ночи, пішли спати.

II.

Іміґрант.

Над Лондоном нависла тяжка, сіра мрака і опадала мов сіяна через сито. Хоч проймало холодом, але гурток добре вдягнених людий не звертав на се уваги і проходжувався по пероні західної желізниці, ожидаючи відходу потягу. Гурток сей то був Генрі і Полі, які виряджали Едварда в дорогу. Прийшла і Мад з братом. Її поява на двірци дуже втішила Едварда. І поява і той сумний погляд її розумних, чорних очий вневнили молодого чоловіка, що дівчина для него не байдужна. Він ішов поруч з нею і коли їх погляди стрінулися, він завважив на її рісниці ясну як перла слезу. Забув на окруженнє, взяв дівчину за руку і схвильовано промовив: Яка ти добра, Мад! Як я тобі віддячуся, що ти вийшла?

—Незабудь на мене, Еді, прошептала дівчина, а коли тобі не пощастить в новім світі, вертай між тих, що тебе так...

Не докінчила, бо підборідок почав у неї трястися і Мад булаби певно розплакалася, та в тій хвилі роздався по пероні проникливий дзвінок, а за тим свист льокомотиви.

Весело було Едвардови мріти про золотий край, про пригоди і богацтва в розлогих степах Канади; але коли надійшла хвиля попращати сестру і брата, одиноких дорогих йому на світі, у него виступили слези. Полі розплакалася таки на добре а Генрі також прикусував нервово долішну губу, і схвильований в останнє напоминав брата, щоб як найчастійше писав, та, щоби не скривав, єсли йому в Канаді буде зле, бо він йому кождої хвилі поможе.

Полі і Генрі щиро тужили за братом. Був то двайцять-шість-літний милий парубок, говіркий і дуже чемний і коли він відїхав в світ шу-

кати лучшої долі, в дома відчули його брак болючо. Кілько разів Генрі був вільний від заняття а особливо вечерами обоє заєдно розмовляли лише про него і обчисляли, як далеко котрого дня він віхав.

Раз по довгій задумі Генрі натякнув, що він неспокійний за брата, але коли побачив, що при сій замітці Полі сильно побліла, скоренько поправився і заговорив її чимнебудь. Тимто і радість запанувала в хаті, коли по місяцеви пан Гейвард дістав з Канади лист такого змісту:

"—Дорогі мої! Уважаю злишним подрібно описувати свою подорож, бо займивби богато місця. Ні моря не описую, ні подорожі по нім. Море ви бачили, а подорож по нім не належить до найбільшої пріємности, особливо, коли через пару днів під ряд лежиш з болем голови і без найменшого апетиту. Зато, коли я станув на канадійській земли і дещо розвідався, я щиро сміявся зі страхів пана Мекартура. Канада,бодай в тих сторонох, які я проїхав, а проїхав я з Галіфаксу до Вінніпеґу, дуже красний край. Я бачив величаві міста такі, як Квебек, Монтреал, Торонто, що нічим не уступають містам Анґлії. Вздовж дороги густо подибував добрі фармерські забудовання, красну худобу і коні, що можуть свідчити хиба про заможність тутейших мешканців.

"Саме тепер цвитуть сади, господарі орють ниви, в природі свіжо і весело і я вже по тисячний раз утверджуюся в переконанню, що тут я зроблю життя і гроші.

"Сей лист, як бачите по почтовій печатці, пишу з Вінніпеґу. Вінніпеґ місто велике а космополітичне, як старий Рим... Подибуєся в нім ріжні народности світа, чуєся сотки ріжних мов і діялєктів. День-денно напливають сотки нових

іміґрантів зі всіх закутин земної кулі а всі вони забирають державні фарми. Але мені не до фарми. Навіть Вінніпеґ, метрополія того страшного для пана Мекартура заходу, за тісний для мене. Свої мрії з ренчом я можу здійснити лише на заході, тисячу миль дальше, ген аж під скалистими горами. Як мене інформують, то можна купити або вирентувати цілі простори дівичих степів і я вже бачу, що заки рушуся з Вінніпеґу дальше на захід, мені треба буде більше гроший. Думаю, що на початок тих пятьсот фунтів які лежать в Нешенал банку, вистарчать і я буду дуже тобі вдячний, дорогий Генрі, єсли мені їх вислеш. Управитель Монтреал банку, до котрого я звертався по інформації, радить, щоби післати банковий дрефт до їхнього бренчу в Кельґарах, в Північно-Західній Територіі, а той мені в потребі виплатить.

"Перекажіть пану Мекартому, що я вже бачив тут і його страшних Індіянів. Куди їм до Понтіяка! Се бідний, знищений ріжними заразами народ, замкнений урядом по резервах, сказаний з гори на вимертє. При нагоді зроблю для п. Мекартура цілу колекцію фотоґрафій з типами нинішних Індіян. Здоровіть від мене Мад і прочих в Гопкинсів. Коли прибуду до Келґарі, напишу знова а тимчасом цілую Вас щиро,

ВАШ ЕДВАРД".

Певний і бадьорий тон, що пробивався з кождої стрічки письма, розвіяв у Генрого побоювання за судьбу брата. Він зовсім успокоївся і вже десятий раз прочитував листа та радів, що хлопець вдоволений і ставиться поважно до справи, задля якої покинув Вітчину.

Полі, що дуже любила молодшого брата, рішучо впевняла, що Еді діпне свого, забогатіє в новім світі а коли Генрі вийшов до банку,

щоби післати до Кельґар дрефт, закликала по телефоні Мад. Не менче чим Гейварди втішилася листом Мад. Та не так листом, як радше надією, що от нині-завтра Еді напише і до неї. Яку би він радість їй справив! Бо вона від його виїзду пустила нишком вже неодну слезу.

А Едвард дійсно думав до Мад написати. Продумував над тим і ходячи днями п оулицях Вінніпеґу і вечерами, як сидів у своїй тісній кімнатці на Юклід Стріті. Однак лист йому не клеївся. Писав, що доперва далеко за морем зрозумів, як горячо він її любить, як тужить за нею, та коли прочитав написане, счеркав, бо здавалося йому, що дівчина буде з него сміятись. Вкінци рішив, що при спосібности звіриться перше листом сестрі, а відтак вже, як Полі вивідає дівчину, напише і до Мад.

Зо дві неділи побув Едвард в столици Манітоби і за той час зібрав потрібні інформації, де і як завести ренч. Всі дораджували йому осісти над горішним бігом рік Ред Дір і Клірвотер, в тій части Північно-Західних Територій, котру в рік пізнійше названо Альбертою.

III.

Нові Знакомі.

—Я познакомлю Вас, пане Гейвард, з моїм приятелем. — Се Чалі Кінґ, проспектор, а се Едвард Гейвард, недавно прибувший з Анґлії, від двох днів мій гість.—Сказав се добродушний на вигляд, властитель одного кельґарського готелю, коли Едвард зійшов до бари випити пива.

Нові знакомі подали собі руки, і після перших банальних заміток про погоду, завели інтересну розмову. Господар зараз на початку перепросив і вийшов за ділом а оба знакомі допивши пиво посідали в почскальни і стали взаїмно розповідати про свої заміри на будуче. Го-

ворив більше Кінґ. Був се чоловік не більш 40 літний, середного росту, але кріпкої будови, смаглявий на лици, о проникливім погляді. Мав на собі темно-зелену флянельову сорочку, шию підвязував сорокатим платком, а на голові сивий, стіжковатий кавбойський капелюх. Говорив трохи чваньковато про свої проспекторські пригоди, всеж таки можна було вірити, що за десять літ побуту на американськім і канадійськім заході перебув неодно. А був він всюда. Знає пустарі Невади, проспектував в Ґренд Кеніон, доки вкінци Піс Рівером не доїхав до Форт Верміліон і там в скалистих берегах Бирча і Мікка знайшов кварц богатий в золото. Щоби доказати правдивість своїх слів, попросив Едварда під свій нумер і витягнувши з валізки мішочок, пороскладав на ліжку камінці, завбільшки пястука, в котрих проблескували пасма золота. Затим добув портфель і витягнув звідтам аркуш паперу, заосмотреного червоною, як долоня печаткою і кількома нечиткими підписами. Мав се бути стейтмент, виставлений ляборatorією торонтонського університету, а доказував, як се ствердив і сам Гейвард, що в кварці находить ся 60 процент золота.

—То ви попали на велике щастя, — дивувався Едвард.

—Несогірше, потвердив Кінґ,—і отсе вибираюся за пару днів на далеку північ, щоби отворити майну.

Едвард уважав, що з його сторони буде нечемно, коли вислухавши щирого чоловіка, не поділиться з ним своїми замірами. Тож коли Кінґ на хвилю замовк, почав несміло виводити свої надії з ренчом. Кінґ не перебиваючи слухав його уважно, але замірів молодого чоловіка видно, не дуже похваляв, бо час від часу морщив чоло і покручував головою.

—Се довга процедура,—втрутив—і навіть дуже ризиковна.

—Чому?

—З богато причин, пане Гейвард. Держати ренч, а ще на велику скалю, то треба, щоби скот пасся кругом рік, а сего холодний клімат Канади не позволяє. По друге нема ринку збуту. Я в такий бизнес не вложив би нікля.

—Та добре, як вам пощастилося найти золото. Не кождй має таке щастя.

—Тут не щастя рішає, дорогий друже, а досвід. Оден досвід.

—Ба, досвід, легко сказати, але заки його набудеш, минають роки, тай та готівка, яка в мене є, може розвіятися.

Почувши, що в Едварда є готівка, Кінґ порушився неспокійно в кріслі. Він готівки дуже потребував... Минувшої ночи програв послідну пятку в карти, а в готели вже сидить два тижні і нічим буде заплатити. Правда, господар повірив, як от і Гейвард, що у него десь там над Микензи рікою є майна, але гроший за нічліг і харч певно зажадає. Бо хтож оглядаючи камінці на пів з золотом і бачучи стейтмент виставлений на моє імя—думав собі Кінґ—може підозрівати, що я собі простий, бідний трапер? Такі думки блискавкою пробігли його голову, коли Едвард вимовив слово: “готівка”.

—Залежить, як велика готівка, — сказав по надумці Кінґ. З доброю готівкою не конче аж тратити час на проспектованнє. Можна взяти шер в готовій пропозиції.

—У мене гроший не так богато, але на мою думку, до невеличкого бизнесу на початок вистарчилоб.

—Буде з пять сот?

—Тисячу двіста—відповів Еді.

Добрі гроші, подумав Кінґ. І коли б знати,

що має при собі, то... можна і не церемонитися довго... Але вдав поважного і спокійного.

—Трохи за мало до спілки в золотій майні, то правда, але доброго і працьовитого чоловіка, можна взяти на трийцять-сорок процент.

Хиба є такі великодушні? тихше з відтінком резиґнації сказав Едвард.

—Є! Я перший взявби вас, пане Гейвард. Розуміеся, під деякими услівями. Бо бачите, спільник спільникови не рівний. Коли б хтось хотів у мій "клейм" вложити гроші і нічим не турбуючись лише брати дівіденду, такого не взявбим за нічо в світі. Бо в дійсности нащо мені його гроший, як в мене на кождий тон кварцу шістьдесять долярів? Ви ж бачили стейтмент університету! А "мелтер" товче денно десятками тонів...

Едвардови світилися очи. Ловив кожде слово поквапно і готовий був на найтвердші услівя, коби лише бачити себе спільником золотої майни. Коби лише Кінґ не цофнув слова...

А Кінґ тягнув недокінчене реченне, поволи, якби з неохотою. Хотів показати Гейвардови, як дрібна і непотрібна йому та готівка.

—Дванайцять сот, сума дрібна. Але я вас, приятелю, до спілки можу взяти, розумієся, під услівем, що ви пішлиб зі мною на місце до майни і помагалиб мені в роботі.

—Дуже охотно!—крикнув Едвард. — Я молодий і роботи не боюся. Буду працювати за коня.

—До кінської роботи у нас людей буде доволі, гамував його Кінґ. На місци є сотки Індіянів, сильний і таний робітник. Вам прийдеся лише наглядати та помагати в рахунках.

—Дуже добре. Вірю, що будете з мене дуже вдоволені,—сказав сіяючи з радости Едвард—і протягнув до Кінґа руку.

Подали собі руки і зійшли на долину випити.

Едвард був радий і щасливий як ніколи в життю. Що за щастя, думав, ідучи сходами. Чи міг я мріти, що в так короткім часі і без великих трудностий, стану співвластителем золотої майни? А той Кінґ то справді ідеальна людина... Цікавий, як ту новину прийме Генрі. Напишу зараз вечером. Втішиться і Мад... я певен.

При шклянці завели нові спільники широку розмову про всьо, що тичило майни. Кінґ обраховував, кілько вона може нести денно і описував в подробицях роботу коло чищення золота. Йому то легко йшло, бо ще недавно робив коло кварцу в Ґренд Кеніон. Едвард набожно слухав оповідання і мало перебивав. Трохи йому страшно було вибиратися вісімсот миль на північ між індіянські племена і навіть переказав Кінґови, як то старий Мекартур страшив його перед від'їздом з Англії. Але Кінґ як бувалий і досвідчений подорожник успокоїв його, насміявшися щиро з таких понять про Канаду.

Не спалося сеї ночи Едвардови. Написав довгий лист до Генрого, а другого до Мад і росказав їм про нове знакомство, та про щастя, яке йому так неожидано лучилося. Успокоював своїх, що колиб від него не було довший час письма, нехай не непокояться, бо з півночи, як казав Кінґ, лиш раз в рік приходить почта. Але зараз при першій спосібности він напише і роскаже, як йде йому з майною. Перечитав листи по кілька разів а коли впевнився, що вже нічого не остало більше додавати, запечатав і поклався спати.

Але заснути не міг. Перекидався з боку на бік і передумував ще раз всьо про що говорив з Кінґом. Радий був, що в час попросив Генрого о гроші і от завтра лиш піде до Монтреал

банку і вийме. Що до Кінґа, сумнівів немав жадних. Уважав його за дуже благородного чоловіка, тим більше, що і з тих дванайцять сот, які Едвард має вложити до спілки, хоче Кінґ для себе лиш дві сотки, на подорожні видатки, а решту Едвард має мати при собі. Між иншим він буде сповняти також уряд касієра і буде ними виплачувати робітників, заки начистять золота. Повний рожевих надій, заснув над раном так твердо, що Кінґови прийшлося з цілої сили товчи до дверий, заки його розбудив.

Ціла днина зійшла їм знова на нарадах. Едвард рад був знати найменчу подробицю, особливо про романтичну подорож, яка їх чекала. А Кінґ радий, що мав дві сотки, безжурно оповідав про чуда-дива півночи, про то як колись знова повернуть до Келґар, з міхами золота, який збудять подив, як заживуть...

В ночи відходив потяг. Розмовляючи про одно і то саме вже по десятий раз і не счулися як заїхали на Страткону.

В Едмонтоні чекало їх богато роботи. Не так роботи, як біганини по ріжних склепах. Кінґ зробив для Едварда довгий спис усякої всячини, почавши від голок, ниток і мила а скінчивши на двох револьверах і амуніції. За тими дрібницями Едвард бігав цілий день і ще не справився. Не стало часу пошукати цельти і коців. Кінґ тимчасом згодив чотири невеличкі і тані коники-каюси, два сідла і більш як сотку капканів ріжної величини. Були маленькі на водних щурів, були і на лисів, на мінки а навіть два чи три великих, що їх отвиралося ключем, на грубу звірину.

Едвардови пильно було вибиратися в дорогу зараз на другий день. Він горів з цікавости їхати цілою караваною по пустарах Альбер-

ти, стрічати мусів і медведів, ночувати в дівичих лісах, а найважнійше, дістатися як найскорше до майни золота. Але Кінґ не спішився. Він як досвідчений трапер переглядав вже пораз десятий кожду річ, обчислив, що провізії у них замало, бігав по місті, докупляв і доперва на четвертий день осідлавши два коники а другі два обвючивши припасами, пустилися в далеку дорогу через Атабаску на Лессер Слейв.

IV.

Впертий Пес.

На дворі стояв красний жовтневий ранок. Хоч листя на деревах вже жовкло, але повітре було насичене свіжостю а роса міліонами перел світила з всходячим сонцем. Десь далеко чути було гавканнє собак, а по великім мочарі, попри котрий вела вузка доріжка, стелився легкою хмаркою дим.

—Мабуть індіянська оселя, — подумав подорожний, що їхав на маленькім каштані. Колиб не той мочар, можнаби виминути. Але минати не було куди. Праворуч тягнувся вже з десять миль темний, осиковий ліс, підшитий непроходимою гущавиною з калини, лози та ліски і кінця йому не було видно. Ліворуч, хоч там дальше можна було завважити прерію, але від дороги розкинувся мочар і трясовина, переривана що милю або пів маленькими озерцями.

Миль за дві показалася бідна, дернями накрита і обідрана хатина, а там дальше друга, але подорожного закривали від них високі кущі лозини і молодої тополі.

Се і була індіянська резерва Мустус над Сакер кріком, вже недалеко Лессер Слейв озера, положеного на північній граници округа Атабаски, в нинішній північній Альберті.

Подорожний стративши надію виминути

резерву, закляв і підігнав маленького каштана, а за ним підбігали три другі тоїж величини "каюси", обложені клунками. Каштан на котрім їхав їздець, мав три ноги по коліна білі і вони оброшені вилискували до сонця. Чоловік середнього росту, мав на собі флянельову зелену сорочку а на голові кавбойський капелюх. Підперезаний був широким ременем, натиканім патронами, від котрого звисав в шкіряній торбі револьвер, а при високім каліфорнійськім сідлі телепався о короткій цівці кріс. Видно кріс був з дорозших, бо приклад був вибиваний гарними срібними узорами.

Поява такого узброєного чоловіка, хочби з трома навюченими кониками, не була в тих сторонах нічим особлившим. Особливо в осени можна було бачити такого подорожного частійше. Се був час, коли трапери вибиралися в ліси на зимовий сезон ловити звірята. Але у нашого подорожного всеж таки було щось особливого.

На довгім посторонку, увязаний до кульбаки ішов худий і голодний пес. Він не йшов а радше волікся, опираючись всіма чотирма лабами землі. Голодний носив худими боками, видовжав ра-у-раз голову з петлі і здавалося поликав слину, якби дусився. На пів-здихаюче звіря ніяк не хотіло іти за чоловіком і що хвилі заривало ноги в порох та рвалося з посторонка взад. Подорожний, видно, не дуже ним журився, бо розглядався на всі сторони і тихо посвистував.

Тому походови приглядався зза густих корчів лози малий може дванайцять-літний індіянський хлопець. Він вийшов раненько збирати калину, а коли побачив з горбочка, що надїздить подорожний, підбіг до доріжки і заховався в корчі. Зі страхом, що ціхує його расу,

припав під корч і не рушився, підозріваючи як звичайно всі Індіяне кождого подорожного, доки не зрозуміє його намірів і успособлення.

Упір пса дуже здивував хлопця. Він ніяк не міг зрозуміти, як може пес не хотіти йти за своїм паном. Він сам від давна годував собаки, їздив ними, а заки привчив тягнути санки, то навіть добре побивав, але ні в дома ні в других хатах не здибав собаки, щоби так впиралася і не хотіла іти. В своїй молодій голові хлопець не міг ніяк найти причини опору пса.

Індіяни обходяться зі звірятами дуже лагідно, а особливо зі своїми тренованими собаками і душа хлопця, тої невинної дитини природи, обурилася до крайности, бачучи, як той жорстокий подорожний збиткувався над бідним, німим сотворіннем. Зворушений виглядом собаки не міг хлопчина довший час зібрати до купи думок. Коли процесія скрилася за деревами, вийшов з укриття на дорогу і йому впало на думку, чи чоловік той не вкрав часом собаки в другого.

Що то не його собака, то певно,—міркував хлопець. І з тою думкою скочив знова з дороги в корчі і пішов на свій горбочок дозбирувати калину. Однак подорожний і його впертий пес, стояли йому заєдно перед очима. Він глянув ще раз в сторону, куди подався подорожний і побачив в тій стороні за добру милю від себе дим. Хлопець знав, що в той бік дороги від сторони ліса нема ні одної індіянської хати, тож будучи з природи цікавим, почав підходити в сторону, звідки виходив дим, щоби переконатися, хто там є. По часі підліз тихонько корчами і побачив того самого подорожного, похиленого коло вогню як щось варив. Коні пустив гризти суху траву. По хвили підніс голову і звернувся до найблизше стоячого дерева. До

дерева був припнятий впертий пес. Подорожний підійшов до него заклявши, копнув його зі всеї сили ногою. Пес заскавулів жалібно і рвався в зад, але посторонок був сильний і бідне сотворіння побачивши, що не може втічи, впало грудьми на землю і впялило мутні, зеленковаті очи в лютого пана. Ся дика сцена так глубоко вразила бідного індіянського Батіста, що аж заплакав і пішов впрост з того місця до "тіпі" свого чіфа, щоб йому росказати про пригоду з незнакомим білим і його псом.

Чіф Мустус був, а може ще й до нині є, знаменитим типом Індіянина. Своїм племенем управляв по батьківськи, любив кождого і рідко коли бувало, щоби когось з громади карав. Індіяне з Сакер Крік не були ще тоді зіпсуті білими, що педлюючи горівку або які дрібниці, рабували червоношкірого не лише зі шкіри, але з найбільшої його окраси, з тої дитячої віри до його чіфа та чесноти до його одноплемінників.

Чіф Мустус був незвичайно лагідний і чемний. Свою урядову одіж, себто білий вовняний коц з чорними по кінцях пасами накидав на себе з такою повагою, як який король. Але "бленкет" брав лише для урядових парадних виступів. І треба його було видіти, як на сході цілого племени ставав по середині зібраних, огорнений в бленкеті, з перами на голові. Як світили тоді його чорні очи, яким маєстатом віяло з кождого його руху. Але в будденнім життю вбирався в звичайну, добре протерту вже одіж цивілізованого чоловіка, якою обдаровували Індіянів час до часу ріжні місії.

Завдяки місіонарам, що навідувалися на резерву Мустуса, Чіф набрав осьвіти, говорив дуже плинно і поправно по анґлійськи, запіз-

нався трохи з медициною, а навіть з найважнійшими правдами християнської віри.

Малий Батіст застав чіфа при вечері. Поцілував старого в руку та задихуючися став борзенько оповідати про незнакомого і його впертого пса. Але Мустус мало що зрозумів, а побачивши у хлопця сльози, погладив його по чорнім як гебан волосю і посадив коло себе. Підсунув йому кусник вудженої риби і паленицї та попросив, щоби він поволеньки росказав йому ще раз по порядку, що і де бачив. Осьмілений Батіст росказав, а навіть висказав своє підозріннє, що подорожний певно украв пса.

—А як далеко може він вже бути?

—Розложився онде над потоком, дві милі звідси на нічліг.

—Гм, ти кажеш, украв пса. А може пес чим провинився і господар його вибив тай тому не хоче за ним йти... Все одно піду і побачу... а тобі, малий, дякую за інформації.

Мустус вийшов на двір, заслонивши рукою від заходячого сонця очи і глянув в сторону потока. Яких дві милі над потоком зносився понад тополями легкий дим.. Чіф відправив хлопця а сам подався в напрямі диму. Недоходячи до вогню побачив два спутаних каюси, що спокійно гризли суху траву. На закруті доріжки було знов два, обладовані пакунками. Ті побачивши незнакомого, зачали форкати, але Мустус успокоїв їх, сказавши кілька лагідних слів.

Незнакомий відвернув голову від ринки, в якій шкварчіла солонина і привитав чіфа звичайним: "гав—гав!"

Богато білих людий думає, що то одинокий привіт, який Індіянин на далекій північи розуміє. Тої думки був і наш подорожний і він не мало счудувався, коли Мустус підходячи близше поздоровив його дуже добре по-анґлійськи

і мягко сказаним: "добрий день, пане! Як ся маєш? і при тім підніс до половини голови з певного рода шиком старий фільцовий капелюх. Того шику і ґрації навчився чіф від місіонарів і ним всегда з'єднував собі відразу симпатію со-бесідника.

—Мені сказано, тягнув чіф, що розложився ту на відпочинок подорожний і я прийшов побачити, чи не буду міг вам в чімнебудь помочи. Єсли чогонебудь потребуете, я і мої люди, будемо дуже раді, як схочете скористати з наших скромних запасів.

—Дуже красно з вашої сторони,—відповів білий з відтінком насьмішки, котра вразила трошки Мустуса, — але, думаю, я заосмотрений покищо у всьо, чого потребую. Як ваше імя, коли можна спитати?

—Мустус, Чіф Мустус, єсли ходить о то, щоб представитися вам офіціяльно, з щирим усьміхом сказав Індіянин.

—А моє, Іван Вилсон,—якось шорстко вимовив подорожний.—Я проспектую і їду в напрямі золотих піль Клондайку.

—Боюся,—сказав з прецизією Мустус,—чи ви не вибралися в дорогу трохи за пізно?

—Ох, я не думаю іти туди просто. Може дістануся там десь аж по-весні. Перезимую в першім Годсон-Бейськім пості, який по дорозі надибаю. То здаєся буде Чіпівеєн. Як до него за далеко?

—Добрих триста миль звідси,—сказав Мустус.—Але добрий день дороги є близший пост, таки над Лессер Слейв озером. Є там і стація кінної поліції і я думаю ті люде будуть дуже раді помочи вам в потребі. Хоч як бачу, то ви заосмотрені в провіянт несогріше і як мені сказано, маєте ще три коні до пересідання.

—Так, потвердив Вилсон, і зачав з під лоба

приглядатися свому едукованому червоношкірому гостеви, котрий за добре знав по англійськи, щоб міг Вилсонови подобатися. Я, звичайно,—тягнув дальше—подорожую пішком. На землю! ти бестіє!—звернувся він до пса, що знова встав з під дерева і натягнувся на шнурі, пробуючи урватися.

Мустус заговорив до пса лагідно а той підігнувши під себе хвіст, знова положився.

—Ваш пес,—звернувся він до подорожного, що знов нагнувся над жаром і занявся печеннєм мяса—мусить бути голодний. Як що ви щадите провіянт, я можу післати для него трохи риби...

—Обійдеся! кинув шорстко Вилсон в сторону чіфа. У мене всього подостатком. На! жери! крикнув до пса і кинув йому кусок шкіри. Пес ковтнув кусок в моменті і облизуючи звисаючі губи, німим, ледви чутним скомліннєм, давав знати, що то всьо за мало.

—Мало з тебе, чорте? Я тебе навчу слухати! Або будеш злодію іти послушно, або повішу на першій гиляці. І хопив недогорений кимак та з цілої сили кинув бідному сотворінню в голову.

Пес з болю завив і сховався за дерево.

—Ви ніколи не навчите вашого пса послуху в той спосіб, замітив лагідно Мустус.

—Не навчу?—Крикнув люто Вилсон. А тебе, що обходить мій пес? Чи я тебе просив о опінію? Як мені треба буде твоєї ради, то зажадаю. А поки що обійдуся без заміток паршивого червоношкірого дорадника. Марш!

—Перепрошаю, — сказав тремтячии голосом Мустус, — жалую, що...

—Жалуєш? Не маєш за чим жалувати. Гони звідси, щобим тя більше не видів!—вицідив

люто крізь зуби Вилсон і показав рукою в сторону резерви.

Мустус відійшов не сказавши більше ні слова. Поведеннє незнакомого дуже його розгнівало. Він ішов сюди з найкращими замірами і тепер не могло йому в голові поміститися, защо його подорожний так тяжко образив. Він преці як чіф племени міг дати Вилсонови до пізнання, що той перейшов границю резерви і міг зарядити, аби сейчас виніс ся. Що більше, він міг зажадати, щоби Вилсон здав справозданнє, хто він, куди їде, чому вибрався сам оден в пустарі Альберти, на що йому аж три коні і тілько провіянту; він міг зажадати вияснення, що то за причина, що його пес не хоче за ним йти, хиба тягнений на силу за шнур. Його уряд як чіфа племени давав йому до того повне право. І в міру роздумування над нетактом подорожного, ріс в старого жаль за дізнану образу. Але він хоч Індіянин, був за інтеліґентний і за великий джентелмен, щоби мішатися в такі подрібні справи чужинця, а його віра в чесність людей не дозволяла підозрівати їх о злі учинки.

Все ж таки не сходило йому одно з думки, чому Вилсон так скоро хотів його позбутися? Він (Мустус) так чемно його привитав, не дав найменшої причини до гніву, а було видно, що той чоловік уникає товариства людий і чуєся найлучше, як остає сам. В північних пустарах Територій така поведінка дуже незвичайна. Чоловік, що заблукав сам сотки миль від цивілізованого світа шукає товариства, тішиться стрічним чоловіком, єсли вже не зі скуки, то в цїли інформацій, де він находиться і кудою дальше йти. А тут білий чоловік, що пустився аж до Форт Чіпевіян, намагаєся остати сам, хоч дороги не знає, ні віддали.

—Невдячний, або підозрілий, сказав до се-

бе півголосом Мустус. Я йому предкладав приязну поміч, а він мене так зганьбив і безцеремонно прогнав...

Так роздумуючи і нарікаючи на грубе поведеннє Вилсона, старому зробилося його таки жаль. Може, думав він вкінци, чоловік вийшов з рівноваги зі злости на когось, чи на щось, що загнало його одинокого в пустарі півночі та ще й тепер, під лютий зимовий сезон... Хто може знати?

V.

Йосиф Кісаніс бачив двох людей в лісі.

Через хвилю, як старий Мустус вернув до свого "тіпі",—котре було нічим иншим як великим, полатаним шатром, що йому дав домініяльний уряд—дався чути на дворі тупіт кінських копит.

Чіф виглянув через занавісу і о мало не вдарився чолом об чоло з прибувшим чоловіком з сусідної резерви Сван Гіллс, положеної на захід від Сакер Крік. То був Йосиф Кісаніс, старий знакомий чіфа Мустуса.

Йосиф Кісаніс, щойно проїхав попри місце, де розтаборився незвичайний білий чоловік і... його пізнав. То, що Кісаніс сказав чіфови, коли оба посідали перед шатром, заставило старого глубоко призадуматися і він в часі розмови раз-у-раз кидав неспокійним зором в сторону потока, звідки уносилися легенькі хмарки диму.

—Справа, що ти мені Йосифе сказав—заговорив Мустус поважно, коли приятель зі Сван Гіллс докінчив—зраджує підозрілі обставини і може якраз бути причиною, чому пес не хоче за ним йти. Однак не можна з того заключати, що сталося щось злого і чоловік може легко оправдатися. На щастя маємо недалеко

тих, на котрих спочиває відвічальність займатися такими справами і котрі будуть найлучше знати, що і як зробити. Післю гінця по сержанта Гендерсона, а той вже має спосіб, як повести справу, щоби довідатися правди.

В пів години опісля гнав післанець на швидкім кони в сторону Лессер Слейв, а старий чіф став розповідати Йосифови свою візиту в білого чоловіка і уразу, якої дізнав незаслужено.

Кісаніс смутно кивав чорною головою, а коли Мустус скінчив, встав і випрямившись на цілий зріст, закликав: "Великий Чіфе! Твоя кривда за велика, щоби її простити чужинцеви! Твій вірний приятель піде сейчас і зажадає сатисфакції!" Кулак, що його Йосиф поклав на груди, нервово скорчився, а бистрі чорні очи, осаджені над закривленим носом, зловіщо засвітилися.

Мустус сидів поважний, як мумія, вперши зір в землю.

—Ні, приятелю, — озвався зворушено — чужинець, коли він чоловік добрий, то може вже й жалує свого поступовання, а коли злий, то кара жде його з инших рук. Дякую тобі за оказану любов. Сержант Гендерсон буде тут напевно завтра рано, а я розставлю варту, щоби слідила Вилсона. Бо він як звітрить, що підозрілий і стережений, може ночію нам висмикнутися, єсли взагалі що укриває. Ти переспиш у мене і повториш рано своє оповіданнє сержантови.

Слідуючого ранку, щойно сонце виходило понад корони дерев, як проспектор порався коло снідання, а попри него дорогою, на кид каменя, проїхало двох їздців.

Оден з їздців молодий Індіянин, кинувши лише оком в сторону "кемпи" натиснув коня острогами і почвалав дальше на всхід, а другий

нагло спинив буланого, доброї раси коня і звернув в сторону проспектора.

Їздець був убраний в червону суконну блюзу і стіжковатий капелюх, який звичайно носить “мавнтед” поліція. Три золоті пагони і корона, вишиті на правім рукаві блюзи висше ліктя, свідчили про його ранґу, а пояс набитий патронами і револьвер в шкірянці доказували, що був в службі.

—Добрий день! поздоровив він проспектора приязним тоном, окинувши оком табор.

—Ох, добрий день! відказав Вилсон, піднісши голову від начиння, в котрім щось мішав. Виглядав трохи змішаний, хоч він бачив їздців з далека, перед тим доки вони його побачили. Ваша поява досить несподівана — додав. Куди Бог провадить? Далеко?

—Ні, лише обїзджу свій район. Звичайно заглядаю між Індіянів раз на тиждень — а ви?

—Задержався тут на день, щоб трохи відпочали шкапи. Проспектор випростувався і моментально окинув оком зброю сержанта, пояс з патронами і револьвер, а відтак глянув йому і в лице.

—Я в дорозі до Чіпівеян на зиму—фамілiярно продовжав Вилсон. Пускаючися до Юкон сушею, здається мені, щом зблудив і надолужив добрий кусень дороги.—

—Ваша правда, сказав Андерсон, ви змилили. А ви самі?

—Так. Хиба що маю собаку он там під деревиною і каюсів. А по короткій надумі додав: Я сподівався здибати партію далеко з заду, але певно розійшовся з ними. Правдоподібно я взяв противний напрям на “кросінґу”, щось так мені здається.

—Отже до побачення, сказав сержант, пус-

каючись в дорогу. Я ще вас побачу по сніданню.

—Лишіться, поснідаєм в двох, просив Вилсон.

—Дякую. Годину тому як поснідав. Скоро упораєтеся, поступіть до чіфа, я вам поясню куди вам їхати до Чіпівеян, щоби не блудили. В тих сторонах свіжому чоловікови не легко орієнтуватися, а се належить до мого обовязку вас справити на добру дорогу. Крім сего, я би хотів дещо з вами поговорити. Імя, звідки і такі инші справи. -- Знаєте служба... Я мушу репортувати кождого подорожного, що переходить мій район і коли у вас є які листи післати, я справлю їх до Едмонтону. Послідне судно в сім сезоні відходить позавтра.

—Добре! Дякую щиро! Я там буду.

Андерсон відїхав до мешкання Мустуса і в трох з Йосифом зробили секретну конференцію. Кісаніс повторив сержантови вчерашну розмову з чіфом і з заінтересовання, з яким Андерсон слухав його оповідання, можна було вносити, що він добачив причини, на яких міг підозрівати правдомовність Вилсона щодо його присутности в тих далеких пустарах півночи.

Коли вони так розмовляли, до шатра втиснувся поспішно малий Батіст і оповістив, що незвичайний чужинець осідлав коні і збираєся втікати не попрощавшися з чіфом, як велить звичай.

Почувши се, сержант вискочив з шатра і одним зворотом був при своїм кони, який кілька кроків від входу скубав лініво траву. Допавши сідла, пігнав ґальопом до Вилсонового табору і станув перед немало здивованим, но на позір спокійним, проспектором саме в хвили, коли той сів на каштана з трома білими ногами і

збирався від'їздити назад в сторону, відки прибув.

—Я думав, що ви встарчитеся в слові, з відтінком гніву сказав сержант, станувши своїм конем до лиця здивованого Вилсона. Ви задумали мене перехитрити і висмикнутися. Будьте так добрі і злізайте. Перейдетеся зі мною, бо я маю з вами дещо важного поговорити.

—Не мав я думки вас хитрувати, сказав Вилсон трохи ображений в своїй невинности. Я саме пускався заглянути до чіфа і сказати Вам, що я змінив зовсім первісний плян. Коні відпочали і я задумую нігде не задержуватися, але перти як скоро буде можна до моеї кватири ще перед снігом.

Дуже добре, Вилсон. Я вас не задержу ані десять мінут довше, однак є деякі річи, на які я хочу від вас пояснення, ще заки виберетеся в дорогу.

—Що за річи?—питав Вилсон.—Я ні вас не видів ніколи в життю, ні взагалі нікого з сих людий. Чого хочете?

—Се дуже можливе, але може тут є дехто, що Вас бачив,—сказав сержант.

—Ви не маєте жадного права мене задержувати, — сказав рішучим голосом Вилсон. Я спокійний подорожний і подорожую в своїм власнім інтересі.

—Се дасться видіти. Єсли ви є спокійний подорожний, то не маєте причини боятися, єсли ж ви не є... У всякім разі прошу на хвильку до шатра Мустуса. Переговоримо дещо.

—Але ж добре! Чому не піти—кинув недбало Вилсон.

Сержант заждав, доки подорожний не позбирав коний і не був готовий йти за ним. По-

лісмен не хотів його тепер лишати самого ані на хвильку, будучи певним, що Вилсон втіче. Коли той переходив попри дерево, до котрого був увязаний пес, бідне звіря шарпнулося взад і заскомліло. Сержант заговорив до пса лагідним тоном а сей відразу успокоївся, зігнув під себе хвіст і поклався під дерево.

—Чий се пес?—запитав сержант Гендерсон.

—А чий же як не мій? Чий міг би бути? —відповів Вилсон, сідаючи на коня.

—Та я не про се, але його поведінка досить цікава. Мусів добре набрати, коли вас так боїться... Та про се пізніще,—подумав сержант. —Ну готові?

—Готов.

—То їдемо до чіфа! і Гендерсон зрівнав свого коня з каюсом подорожного та обсервував Вилсона в такий спосіб, в який вміють обсервувавти лише полісмени.

VI.

На допитах.

По прибуттю до чіфового шатра, Гендерсон вказав подорожному крісло, а сам сів на звичайній лавці при невеличкім столику, збитім зі звичайних тертиць. Шатро Мустуса, що творило для него літну резиденцію, було обставлене дуже просто. Крім лавки, простого столика і крісла стояло ще старе желізне ліжко а при вході скринка з коновкою на воду і черпак. По середині бляшана, дешева піч. То лише зимова кватира чіфа, будована з матеріялу і мальована блідо синьою краскою була умебльована і украшена як пристало на чіфа племени.

Побачивши з хати, що гості лишили коні

і ввійшли до середини, чіф з поспіхом війшов до шатра.

—Але-ж панове! Прошу до хати, тут дуже невигідно—попросив Мустус.

—Байдуже,—сказав Гендерсон,—ми лише на хвилинку. Я не хочу задержувати пана Вилсона, бо він спішиться в дорогу. Сядьте коло нас.

Чіф примістився на ліжку, а сержант отворив провізоричний суд спокійною заміткою:

"Моїм обовязком сказати вам пане Вилсон, що кілька обставин, сполучених з вашою появою в сих околицях, вимагає вияснення. Єсли уважаєте за потрібне додати щонебудь до попередних ваших пояснень, то добре, але я мушу записувати всьо, що ви скажете. Від вас отже залежить відповідати або ні на мої запити.

—Чи я арештант?—крикнув люто Вилсон.

—Ні, покищо ні! Звертаю однак вашу увагу, щоби ви говорили спокійніщим тоном.

—То чого ж мене задержано? О що мене посуджуєте?

—Будьте спокійні. Я не посуджую вас о ніякий злочин, бодай на разі ні. Попросив я вас лише по то,, щоб ви вияснили деякі обставини, котрі на мою думку зраджують певного рода підозріннє. Ви сказали, що подорожуєте самі, чи так?

—Так.

—Я зрозумів, що ви їдете самі від часу, як минули "Кросінґ".

—То правда. Я сподівався здибати там моїх приятелів, але...

—Я знаю. Отже, від коли ви лишили "Кроссінґ", ви подорожували абсолютно самі. Так бодай виходило з вашої розмови.

—Сам, зовсім сам. Доки розуміеся не прибув сюди, де...

—І ви нікого не здибали по дорозі?

—Нікого.

Сержант звернувся до Мустуса, який уважно прислухувався розмові, і попросив, щоб кликнув Йосифа Кісаніса.

Малий Батіст, що навинувся під руки, побіг до хати чіфа і покликав Йосифа. Коли приятель Мустуса станув по середині шатра, сержант поздовив його приязно кивненем голови.

—Підійди Йосифе трошки близше. Приглянься добре сему джентелменови і скажи, чи ти видів вже його коли перед тим.

Кісаніс лиш раз кинув оком на подорожного і сказав ломаною анґлійською мовою:—Так, я бачив його два-три дні тому назад.

—Де ти його здибав, Йосифе?

—Недалеко мого "тіпі" на Сван Гіл.

Вилсон порушився в кріслі і глянув люто на Кісаніса.

"Проклятий брехун!" — аж засичів. — Я не бачив сего нужденного Індіянина ніколи на свої очи, доки не прийшов сюди. Сук..."

—Тихо!—гримнув Гендерсон. — Ви будете говорити, як він скінчить. А уважайте, що я нікого ображати не позволю.

—Чи ти певний, Йосифе, що то сей сам чоловік, якого ти бачив на Сван Гіл?

—Він! Я того певний.

—Чи він був сам?

—Ні, з ним їхав другий білий чоловік.

—Добре. Оповідай свою історію як вмієш і як знаєш. — Кажеш, що він їхав в товаристві другого білого. Що вони робили?

—Їхали доріжкою до мочара. Я збирав калину недалеко дороги і сховався за дерево, щоби вони мене не бачили. Поперед них біг

великий "госкі" пес, полошив птахів і гавкав. Оба подорожні їхали поруч себе на "каюсах" а за ними їшли два другі коні з клунками...

—Пожди хвильку—перервав сержант,—А чи бачив ти коні і чи пізнавби їх?

—Так, — відповів Йосиф. — Коням я тоже добре приглянувся. Отсей джентелмен їхав на каштані, що мав три ноги білі по коліна, а його товариш був на чорнім з лисиною на чолі.

—Ага! Ти кажеш, бачив пса.

—Бачив. То той сам, що он на дворі привязаний до кульбаки. Він належить до другого чоловіка.

—Відки ж се знаєш?

—Коли їздці минули резерву Сван Гіл, розложилися на ніч в опущеній хаті старого Теда, трапера, що тому дві зимі як помер. Сей чоловік збирав патики а його товариш бавився з псом. Я думаю, що то пес другого чоловіка.

—Ти за богато думаєш, втрутив Вилсон.

—Прошу не перебивати, різко замітив Гендерсон. Щож дальше?

—Вони "кемпували" — продовжав Кісаніс — в хатині старого Теда, що то помер пару літ тому.

—А як довго вони там були?

—Два або три дні. Здаєся три. Першої ночі я підійшов до хатини і чув сварку а навіть крик, але не бачив нікого. На другий день рано вони палили в хатині великий огонь, бо дуже густий дим ішов з неї. Сей чоловік покручувався коло "шеку" а другого я більше не видів.

—Другого чоловіка ти більше не видів. Гм... А як довго ти сего там бачив, спитав поважно задуманий сержант і вказав на Вилсона, котрий сидів як на грани, ковтав слину, але вдавав спокійного.

—Два-три-пять днів... не пригадую добре.

—Коли він вибрався з “шеку” Теда, що ти зробив?

—Ішов з далека слідом за ним, аж над сей потік, де він ночував, а відтак оповів все чіфови Мустусови.

—Добре, Йосифе, то досить. Дякую!

Коли Кісаніс відійшов, сержант звернувся до Вилсона, котрий недбало розвернувся на кріслі, і спитав поважно:

—Ви чули, що говорив сей чоловік. Чи можете дати яку відповідь?

По довшій павзі, чоловік, що назвав себе Іваном Вилсоном, почав надумуватися, що сказати. Зібравши до купи всю увагу, відкашельнув і запанував над своїм голосом.

—Уважайте, пане сержант—зачав спокійним, низьким голосом, нагнувшися над стіл, і дібравши щирого, переконуючого тону—Індіянин має по части рацію. Нас було дійсно двох в часі і в місци, як він описував, але, Бог нехай буде мені свідком, чи я зробив тому другому чоловікови якунебудь кривду. Се був мій товариш і коли ми посварилися за дрібницю тої ночи, як заночували в хатині коло Сван Гіл, товариш мене покинув і вернувся назад.

—Ага,—завважав сержант, піднісши очи від нотеса, на котрім записував,—а не казав ваш товариш, куди йде і чи взагалі згадував про се. Бо, бачите, —додав—від сего богато залежить. — Коли ми його знайдемо, ви будете вільні.

Вилсон зморщив чоло а по тілі пробігла дрож. Все ж таки спокійно як лиш міг, відповів:

—Казав, що йде на Сторджен Лейк.

—А яке його імя?

—Віліям Лейман.

—А ваше? яке ваше правдиве імя?—спитав з притиском сержант.

Чоловік хвильку завагався.

—А дійсно, сказав вкінци, нема причини, чому ви не маєте знати мого правдивого імени. Я називаюся Чалі Кінґ. Вилсон є моє прибране імя, а радше сказати імя моєї професії, бо я колись, знаєте, був актором.

—Та-а-а-к... тягнув Гендерсон і скоро писав в нотесі всьо, що йому казав Кінґ. А коли скінчив, подивився остро в очи подорожному і поважно заявив:

—Чалі Кінґ, я вас мушу задержати до часу, доки не найдеться Віліям Лейман.

—Що? хиба я мушу бути відвічальний за кождого волоцюгу, здибаного по дорозі, а котрий здуріє і стратиться яким способом? Хиба я мав право або причину здержувати Леймана іти до чорта, як він намігся,—тай по тій причині мене задержувати?

—Коли ваші зізнання вірні, то се буде лиш хвилева недогідність, сказав сержант. Я порозсилаю Індіянів, щоби відшукали Леймана. Ви знаєте, що ті шукати вміють і я вірю, що до двайцять-чотирох годин ми його будемо мати.

—Але ж у вас нема варанту мене задержувати—впправся Кінґ. Хиба думаєте взяти мене силою, без варанту...

Єсли покажеся, що потреба буде ужити сили, так.

—Се насильство над мирним чоловіком, люто крикнув Кінґ і вдарив пястуком о стіл.

—Так? засміявся іронічно сержант. — То прошу затямити собі дві річи. Перше: ви провадите пса, котрий належить до вашого пропавшого товариша Леймана, або як він там називаєся. Звіря, коли б йому дати до вибору, пішло би напевно за своїм паном, єсли б він був. То, що ви тягнете собаку за собою силою, зраджує поважне підозріннє. Друге: я бачу, що

при вас зістали всі чотири коні, до котрих, як думаю, мусів мати певні претенсії і ваш товариш подорожі. Єсли Лейман вернув на Сторджен Лейк, так як кажете, то мусів піти пішки. А сего ніхто в сих сторонах не зробить по добрій воли, хиба... хиба якимсь способом примушений. І я вам скажу, Кінґ, що у мене є підозріння, єсли вже не гірше, то бодай то, що ви в посіданню двох крадених коний... На підставі того підозріння я вас задержую, щоби... Ах, чи можете мені пояснити...

Гендерсон не докінчив, бо в тій хвили Кінґ зірвався з крісла і зловив за рукоять револьвера, що виставала з шкірянки, почепленої до ременя. Але сержант хоч пильно записував в нотесі відповіди Кінґа, то ще пильніще слідив його рухи і заки той вспів витягнути великий на шість патронів револьвер, Гендерсон скочив зза стола і зловив Кінґа за горло. Вивязалася коротка борба. Кінґ хоч менший від полісмена, за то сильніще збудований, ударив противника з цілої сили в груди, і взявши його з заду за ковнір блюзи, хотів звалити на землю.

Мустус піднісся поспішно з ліжка з думкою станути сержантови до помочи, але підійшов лиш пару кроків і пристанув. Він знав, що Гендерсон, хоч худий як хорт, але жилавий і поконає напасника. Було йому також відоме правило борби, що йти двом на одного то не по джентелменськи і тому він до бійки не мішався. Зато пильно стеріг, щоби Кінґ не сягнув за револьвер. Але на то не було часу. Гендерсон в мить зловив Кінґа за руку і в випробований полісменами спосіб викрутив її назад-него, сягнув як міг найскорше до кишені і наложив на него кайданки.

Тяжко відсапуючи здіймив сержант з Кін-

ґа ремінь з набоями і револьвером і кинув на стіл.

—Тепер бачиш, що зі мною жартів нема— промовив Гендерсон лагідно. Кулі, на які ти так богато надіявся, онде на столі, і я порадив би тобі бути чемним...

—Проклятий чорте!—прошипів люто Кінґ. —Чекай я ще відплачуся тобі за се!

VII.

Пара Мокасинів

"Тіпі" чіфа Мустуса оживилося. Кісаніс запрягав коні до воза, малий Батіст збирав дрова і помагав чіфови приготовляти обід. Гендерсон порядкував подерту підчас бійки блюзу, а Кінґ сидів скований, глипав люто очима і вперто мовчав. Чіф просив його дещо їсти, але той шорстко відмовив.

По обіді виїздила з подвіря ціла каравана. На возі, що рушив перший, посадив Гендерсон Кінґа а сам примістився лицем до него. За тим ішли чотири коники проспектора, два обвючені а два осідлані. Похід замикав здоровий молодий індіянський парубок на кони, що вів зі своїм в парі гарного сержантового дереша. Пес нагодований і пущений на свободу, бігав по корчах, полошив птахи і погавкував. Дорога була далека і доперва на другий день рано станули в Лессер Слейв. Гендерсон примістив Кінґа на постерунку за кратами, наказав свому товаришови стерегти його пильно, а сам змінив коня і навіть не відпочавши почвалав назад на резерву Мустуса, щоби шукати слідів Леймана.

—Що ви думаєте, Чіфе?—спитав сержант, коли оба приятелі засіли в хаті і застановлялися над тою справою.

—Вам відомо, сержанте, як я далекий підозрівати людий в злочині, але в сім случаю є

кілька обставин, що родять і у мене підозріннє. Той Кінґ взагалі мені не подобаєся.

—З того як він заховувався, можна вносити, що то послідний драб,—сказав полісмен згадавши за бійку.

—Від чого ж зачнемо?—звернувся до чіфа.

—Від чого ви не зачали б, сержанте, я і мої люди дамо вам поміч, на яку нас стати. Та на мою думку, треба пустити людий, щоби відшукали Леймана. Може бути, що оповіданнє Кінґа правдиве, і той посварившися міг дійсно вернути назад.

—Дуже добре, чіфе. Будьте так добрі і дайте мені людий.

За годину гнав відділ Індіянів на шпарких конях в сторону Сторджен Лейку. Коли минули "шек" небіщика Теда, позлазили їздці з коний і слідили уважно дорогу, але слідів не було. Так пройшли більше як пять миль, але крім слідів Кінґа, що ішов на всхід, не мож було дослідити найменшого сліду в противнім напрямі. Перешукали цілу околицю Сван Гіл—надармо. Ніхто не бачив чужого білого чоловіка. З тим відділ вернув.

Чіф задержав людий на подвірю, бо думав, що вони єще будуть потрібні, а сам з Гендерсоном пішов до хати. Перед ними стояв поважний проблєм. Було як найдокладніще відомим, що до "шеку" Теда заїхало двох людий. Сказав се Кісаніс, тай Кінґ потвердив, що у него був товариш. Але там слід Леймана і кінчився. Не було найменшої вказівки, що сталося з чоловіком. Єсли б він подався назад на Сторджен Лейк, як говорив Кінґ, то питаннє, в який спосіб вертав. Крил не мав, щоби летіти, а по дорозі нема найменших слідів ні чобіт, ні кінських копит. Що могло статися?

—Боюся,—сказав чіф, чи не замордував

Кінґ Леймана. По нім можна всього сподіватися.

—В такім разі, де подівби тіло? Як кажуть твої люди, то вони перешукали цілу околицю як граблями і не завважили ні свіжо спорпаної землі, ні тіла, ні жадного сліду, який вказувавби, що поповнено злочин.

Сержант станув отже перед двома питаннями, які треба було конче ровзязати, заки міг зробити проти Кінґа оскарженнє за злочин. Перше, хто був пропавший білий подорожний і як називався? Бо коли поясненнє Кінґа, що він вернув на Сторджен Лейк, показалося неправдивим, то можливо, що Кінґ подав і фалшиве імя свого товариша. Друге питаннє, що сталося з тілом? Коли нема слідів, щоб де поховано, то куди міг Кінґ його подіти?

Щоб розвязати першу загадку, сержант постановив вислати констабля МекДоналда до Едмонтону по близші інформації. Він вірив, що Кінґ вибираючись з товаришом на північ, мусів ходити з ним по склепах, мусіли десь ночувати. Певно хтось в місті їх бачив і ніде инде, а в Едмонтоні треба шукати за іменем пропавшого і за деякими другими подробицями.

—Але що сталося з тілом, если Кінґ замордував товариша? Яка ваша, чіфе, думка?

—Ясної думки у мене немає, сержанте, але здалоб ся перешукати той невеличкий мочар, що недалеко шеку Теда.

—А-а-а! Маєте рацію! Я і забув за той "слу" (мочар). А то справді Кінґ міг почепити до трупа якийсь тягар і пустити в воду. Ба! але така справа сполучена з великим трудностями...

—Якими?

—З мочару не має вода відпливу і трудно буде спустити, а хочби яким чином воду і спустив, то на дні кождого мочару кілька стіп бо-

лота. Тіло, а ще обтяжене, могло спочити аж на дні болота...

—Але ж я зовсім не думаю осушувати мочару. Хто б таке робив? Покличу до отих людий, що на дворі, ще з тузин і перешукаю докладно і систематично цілий мочар. Голку найдем, не то чоловіка, впевняв сержанта Мустус.

Коли він се говорив, в дверах хати станула старенька індіянка, а побачивши полісмена, подалася назад до сіний. Стара держала в одній руці пару мокасинів гарно вишиваних кораликами, а в другій палицю. Мустус побачивши, що бідне старе сотворіннє боїться ввійти, вийшов до неї до сіний і щось довше з нею по індіянськи говорив. Вкінци попросив стару до середини і звернувся до Гендерсона:

—Та стара жінка також бачила в "шеку" двох білих людий. Вона каже, що той другий чоловік замовив в неї пару мокасинів, а коли вона принесла їх, вже його не було. Сей чоловік, каже стара, що його повезли, її прогнав. Вона ще раз прийшла. Того другого чоловіка таки не бачила, а Кінґ палив в хатині великий огонь і щось так смерділо якби ...мясо. З цікавости, що білий чоловік варить, вона, каже, підійшла аж до дверий, заки Кінґ її побачив, а коли побачив, пустився до неї з сокирою і грозив, що убє як собаку, єсли посміє щераз прийти. То бачите, сержанте, дуже старенька жінка і хотіла дістати за мокасини заплату, сказав Мустус щиро.

—А! вона і варта заплати, чіфе! майже крикнув Гендерсон і встав нагло з крісла. Варта не за одну пару, а за пятьдесять!

Чіф подивився здивовано на сержанта не розуміючи, що сей має на думці.

—Не розумієте?

—Ні, сержанте!

—Вона подала мені думку, що варта добрі

гроші. Чому я давніще о тім не подумав?

—О чім?—Не розумію.

—Зовсім просте зіставленнє. Каже, що палив великий вогонь і що чути було мясо... Ясне отже, як сонце, що Кінґ трупа спалив...

VIII.

Шерльок Гольмс.

Був се кінець жовтня. Ночі ставали щораз холоднігці, однак сонце, хоч як коротко стояло на горизонті, не давало воді замерзнути. Ранками мочари вправді при берегах покривалися тоненькою ледяною старкою, але в день знова лід топився. Однак котрогонебудь дня термометер міг опасти і перешкодити в пошукуванню за доказом мордерства, єсли взагалі Кінґ його поповнив. Часу на трачення не було, бо раз мочари позамерзали, тоді прийшлосьби чекати весни.

Отже сержант скористав з предложеної помочи Мустуса і вони таки того самого дня подалися на місце злочину, в товаристві майже не всього мужеського населення Сакер Крік резерви.

Прибувши до "шеку" Теда, Гендерсон взявся до дуже уважної і подрібної інспекції. Він, правда, заглянув на хвильку до тої хатини, як вертав з Лессер Слейв Лейк по замкненню Кінґа, але не мав тоді часу на докладне перешукаиннє. Кинув лише побіжно оком по кутах та по долівці, однак не завважив ніяких слідів, які вказувалиби на бійку або на поповнений там злочин. Тепер маючи доволі часу і поміч, міг поволи, систематично заглянути в кождий кут і до сего він якраз забрався.

"Шек" Теда як всі того рода траперські буди, був збудований з кругляків. Похилий дах виложений дручками, прикритий травою а відтак

землею. Дах був в богато місцях діравий і порослий буряном. В куті від входу було лишено в даху діру, щоб мав куди виходити дим. В кутах при поздовжних стінах стояло дві прічі. Такі прічі подибується по цілій північній Канаді не лише в "шеках" траперів або рибаків, але також в богато початкуючих переселенців-фармерів. В землю вбитих два стовпці, а до них прибиті поперечки. На поперечках спочивають поукладані дручки, що творять спід ліжка. На ті дручки накидають сухої трави і то вся постіль, яка служить траперови цілу зиму.

На прічах в хатині сторого Теда одні стовпці і поперечки були обкоровані а другі з корою. Тим, що на них здерто кору, приглядався уважно чіф Мустус. Приглядався і сував рукою по гладкій поверхни поперечок та щось до себе помрукував.

—Найшли що підозрілого?—спитав сержант чіфа.

—Найшов і лиш думаю, як за давно було зроблено.

—Що?

Чіф кивнув на Гендерсона, щоби підійшов до прічі. Сам клячів на однім коліні і погладжував рукою поперечку.

—Бачите, сказав, оту другу прічу. Стовпці і поперечка некоровані, вона вистелена лозовими прутами і осокою а можна навіть бачити в сіні виразну яму, де недавно спав чоловік. Пригляньтеся!

Сержант повів осторожно рукою по заглубленню в осоці і на своє здивованнє пізнав, де спочивала голова, де клуб, а де ноги.

—Ваша правда, чіфе. Місце ще тепле, сказав жартом сержант.

—Тепле, бо там недавно спав містер Кінґ і то сам.

—Ага, ви хочете сказати, що його товариш Лейман, чи як він там називався, спав на другім.

—Так, Лейман спав на отсім.

—Але ж бо бідачискови мусіло бути невигідно на голих дручках.

—Не менче вигідно як Кінґови, та про се пізніще. Ви покищо зауважте, що кора зі стопців і поперечки на отсій прічі здерта недавно... може пару днів тому...

—По чім се знаєте?

—Бо коли б кору було здерто засвіжа, то поверхня стовпців була би гладка. А їх обдерто вже сухими, взглядно обстругано ножем. О! бачите, пізнати знаки вістря. Знаки свіжіські, не старші як з перед кількох днів.

—По чому пізнаєте?—спитав здивований сержант.

—А просто по тім, що знаки від ножа білі і свіжі, підчас коли он сей сучок, який певно відрубано в часі будови, задимлений і старий. Так, так, пане Гендерсон, сю прічу обстругано недавно, вже по тім, як на нім спав Лейман.

—Може бути. А що ж сталося з сіном, єсли воно було коли на прічі.

Чіф показав на купу попелу в куті "шеку".

Старий Мустус, маючи незвичайно бистрий нюх, вже давно звітрив, як з попелу заносило якимсь невиразним запахом паленого мяса і коли сержант згадав за сіно, він поважно і смутно сказав: "Ви бачите ту купу попелу? І коли б ми могли знова замінити його на матеріял, з якого він повстав, ми довідалиб ся богато...

З тими словами піднісся чіф з землі та підійшов до попелу. Нагнувшися над паловиском став порпати в нім вказуючим пальцем. Попіл з верху вже був твердий. Повстала на нім скорупа може не так задля давнини, як тому, що

кілька днів тому падав густий дощ і через отвір в даху змочив попіл. Ту скорупу Мустус розминав в пальцях і слідив за найменшим твердшим предметом. У него щораз більше утверджувалося переконаннє, що сей попіл то нічо иншого, як гріб Леймана.

Но не було нічого підозрілого. Тоді він скинув блюзу, закотив рукав і розгорнув попіл ширше по земли. Нараз випрямився і держачи в пальцях недогорене стебло осоки звернувся до сержанта: Є! то, за чим я шукав. Отже се попіл з осоки, що була на другій "прічі".

—В такім разі, задумчиво сказав сержант, траву спалено і оструґано стовпці для певної цїли.

—Не інакше. А та ціль—закрити сліди злочину. Правдоподібно сіно і стовпці були окровавлені. Ану шукаймо дальше.

І прикляк знова над попелом. Гендерсон пішов за його приміром, скинув з себе блюзу, закотив рукав аж по лікоть і собі пересівав рукою попіл. Мовчали оба, лиш час до часу чути було, як Індіянський Шерльок Гольмс, Мустус, за кождою жмінкою попелу підозріло його нюхав.

—А що? питав сержант.

—Чути виразний запах паленого мяса, відказав Мустус, набираючи свіжу жменю попелу.

В тім натрафив на щось твердого. Очистив предмет з попелу і подаючи його полісменови сказав:

—Марна річ, але може завести нас на слід чогось важніщого.

—Цьвях? спитав Гендерсон.

—Ні. Половина великої тригранної голки, якими звичайно шиють кожухи або мокасини. Тут є лише конець, а ушко з ниткою лишилося

певно при тім предметі, який шито чи направлювано.

—Слід розвязки ч. 2., сказав Гендерсон, і взявши від чіфа найдений кусок іґли вложив до нотеса, де вже під ч. 1. було вложене стебло осоки.

—Пересіваймо попіл дальше, але осторожно, радив Мустус. Ні, не так, сержанте! Не на купу. Сипте дальше від паловиска, кожду жменю осібно!

—Добре, добре, чіфе. А уважайте на свої руки, а трохи і на мої, бо у вас незвичайний зір. Я, коли довше вдивляюся в оден предмет, зараз плачу. Попсув геть очи.

Пересипали вже з половину попелу, але крім двох других кусків осоки не найшли нічого.

Гендерсон радив вже залишити ту роботу, бо було добре з полудня а на дворі чекали люде приказу лізти в мочар. Але Мустус завзявся перешукати попіл до послідньої жмінки. По хвилі почув в пальцях щось твердого. Поклав той предмет на долоню і старанно обчищував. При діткненню пальцем предмет роздвоївся.

Гендерсон звів очи на долоню чіфа.

—Кісточки, промовив.

—Так, потвердив Мустус. Питаннє лише з чого.

—Виглядають так, як з уда дикої курки, сказав сержант, обертаючи кісточки на чіфовій долони. А може і ні—поправився—я не знаю, якому птахови їх признати.

—Се не кісточки з курки, ані з жадної другої птиці, які я знаю, відповів чіф по довшій надумі. Удо лісової курки,—а в сих сторонах їх лише оден ґатунок— трохи довше і здається грубше... Так грубше... з качки хоч коротше, але ще грубше як в курки. Дика гуска чи нурок

зовсім виключені, а у шпака тонші... Ні, в наших сторонах нема птиці, щоби мала такі кісточки...

—То що-ж ви з них зробите?

—Менча кісточка—сказав переконуючо чіф —се часть мізинного пальця лівої людської руки і то мужеської, бо у жінок рука менча. Більша кісточка, о скілько додумуюся, але на певно твердити не можу, то часть вказуючого палця правої людської руки...

Почувши се Гендерсон скочив на рівні ноги і через хвилю вдивлявся з заінтересованнєм в лице старого чіфа. Але подумавши щось, зморщив чоло і так стягнув губи, що кінці його довгих, звисаючих вусів зійшлися в кружок.

—Ба, припустім, що кости людські, але-ж як ви знаєте, що вони з руки, та надівсе, як ви можете означити, з котрої саме руки?

Чіф усьміхнувся своїм звичайним поважним способом і по хвилевій задумі сказав:

—Ще будучи молодим, я мешкав в одного міссіонара, котрий крім теольоґічних студій займався ще й медициною і херурґією. Велика то благодать була для бідних Індіянів в сих пустарах територій. Посвяченню і знанню того доброго чоловіка завдячує много моїх людий здоровлє тіла і душі. Що до мене я вже мав вроджений нахил до херурґії і той благородний міссіонар навчив мене всього, що сам лише знав в тій великій науці. А з мене був несогірший ученик. От і сі кісточки: для звичайного, з укладом людського тіла необзнакомленого чоловіка, ся менча може здаватися дійсно кісточкою з грубшої птиці, коли тимчасом се послідна кінцева кістка мізинного палця лівої руки. Вам, сержанте, як бачу, трохи дивно, що я так певно се означую, та в сій справі я маю добрий досвід і певно не помиляюся. Що до більшої кісточки то судячи по величині і зіг-

ненню вперед, се правдоподібно друге звено вказуючого пальця правої руки, однак в сім можу помилятися.

—Отже на вашу, чіфе, думку сі кісточки з людського тіла.

—В тім не маю найменшого сумніву.

—Єсли так, то справа починає прибирати дефінітивну форму, сказав поважно і зі зворушеннем Гендерсон. Як бачиться поповнено тут злочин і сі кісточки треба буде поставити як доказ число 3. і 4.

Дальші пошукування в попелі відкрили єще два-три предмети, дещо підозрілі, і хоч самі в собі не дуже важні, але інтересні в злуці з прочими останками, котрі на загал складалися в цілий ланцух доказів, що на сім місци поповнено дикий злочин.

Вкінци усьо попелище було пересипане по долівці шеку і дальше в нім порпатися не було потреби. Сержант пригнувшись до самої землі єще раз дуже пильно і докладно перейшовся по нім і сказав:

—То здається всьо, що нам міг сказати попіл.

Але чіф оглядався і дальше по всіх закутинах хатини. Ходив, вдивлявся на поодинокі предмети, а коли його око спочило знова в куті, де було паловиско, він пристанув і втягав глубоко воздух. Нараз прикляк єще раз над попелищем і встромивши вказуючий палець в саму середину паловища, зазначив в земли колісце не ширше як пів стопи в промірі, а зо два інчі глубоке. З ознакою вдоволення на лици встав і випрямився на весь зріст.

—Знова щось нового? спитав сержант глядячи то на знак в земли то на усміхнене лице Мустуса.

—Глина під попелищем за мягка—відповів

чіф. Судячи по попелі, на сім місци мусів горіти великий огонь і він повинен був висушити глину на цеглу.

—Щожби се значило?

—Значить, тягнув дальше чіф, що землю копано вже після того, як огонь вигорів... так, так! Яму закидано, а відтак знова згорнено над неї попіл. Коби рискаль... Оден з Індіянів, що сиділи на дворі при конях, скочив до недалекої хати і приніс рискаль. Чіф осторожно відпорпав яму, котрої береги в міру копання ставали щораз видніщими. Вкінци півтора стопи за глибоко наткнувся на великий, добре присмалений кусень мяса. Добув мясо і обтріпавши з землі поставив на прічу. Відтак закотив ще висше рукав і став шукати рукою дальше в ямі, однак натрафляв лише на тверду землю. В ямі не було більше нічого; але се, що чіф витягнув, було найлучшим доказом поповненого звірства, бо мясо, як опісля заявила лікарська комісія, се було серце чоловіка... серце замордованого Леймана.

IX.

Тайни мочару.

До вечера лишалося не більше як година часу і хоч почало віяти холодом, сержант не хотів відкладати перешукання мочару до другого дня. Він горів з нетерплячки зібрати як найскорше всі можливі докази злочину. Він тепер був переконаний так само як і Мустус, що дно мочару дасть їм богатий доказовий матеріял, не гірший від того, який достарчило попелище.

Вийшли отже з хатини і подалися з ожидаючими людьми над мочар. Мустус і його люди поскидали мокасини, уставилися в ряд около пять стіп оден від другого і занявши собою

ширину мочару увійшли в осоку. Сержант примістився на широкій купині над берегом і слідив рухи Індіянів. Води в мочарі було не більш дві стопи, але разом з болотом сягала людям мало не по пахи. Кождий з Індіянів заосмотрився в довгу жердку і всі вони робили вигляд пастухів, що йшли до Вефлеєму витати Боже Дитя.

Поволи посувалися Індіяне в болоті і за кождим кроком сували поперед себе палицями на вхрест а босими ногами пробували кождий по обох сторонах себе, чи не трафлять на що твердого.

Зроблено було не більше чим добрих двайцять кроків, коли почувся голос старого чіфа:

—А гов! Тут щось є!

Індіяне пристанули на своїх місцях і звернули очи в сторону Мустуса, котрий намагався піднести з болота палицею якийсь тяжкий предмет.

—А що там? спитав з берега сильним голосом Гендерсон.

Чіф не відповів нічого, бо ще сам не знав, о що завадив. Скупив лише усю свою увагу на предмет, як здавалося досить великий, о котрий з ріжних боків ударяв палицею, але не було о що завадити, щоби витягнути його з болота. Йому на поміч прийшов молодий Кардіналь, що йшов з чіфом поруч. Поринаючи аж головою у воду сягнув рукою в болото і підніс той предмет, над яким чіф мучився добру хвилю.

—А що? не втерпів сержант, що найшли?

—Щось такого, в чім можемо зварити підвечірок..., жартом кинув чіф,—добрий і не малий чайник... З тими словами Мустус вернувся до берега, щоби передати сержантови найдений предмет. До ручки чайника була прикріп-

лена дротом рура від печі. Чайник і рура були порожні і хоч не давали жадного доказу, але сержант вписав їх у нотес як доказовий матеріял під числом 5 і 6. (Вже пізнійше при розправі пізнав на суді оден з едмонтонських купців, що сей чайник Кінґ купив у него перед відїздом на північ).

Тимчасом Індіяне поступали болотом дальше. Поволи, осторожно сували ногами, а коли діткнув котрий чогось твердшого, всі приставали, доки той не впевниться, що се було. Вже западав сумрак і чіф подумав, чи не лишити-б дальші пошукування на другий день, коли ось оден з його підвладних кликнув: "Тут щось є!" та став підводити з болота пару чобіт, повязаних за уха.

Індіянин сполокав болото з чобіт і побачив, що холяви були випхані якимись річами. Се він і переказав чіфови, котрий находився на другім кінци ряду.

Тому, що вже темніло і ставало холодно бродити босоніж в болоті, а по друге пертий цікавістю переглянути, що там є у холявах, чіф дав приказ вийти з мочару.

Мокрі і перезяблі метнулися Індіяне по лісі, назбирали велику купу сухого ріща і розложили перед "шеком" Теда кілька великих огнищ, щоби розігрітися і просушити шматте. Тимчасом Мустус з сержантом увійшли до "шеку" і розложивши огонь на старім паловищу, забралися до переглядання річей, що ними були випхані найдені чоботи.

—Ану, глядіть і по порядку подавайте мені всьо, що там найдете, — сказав сержант і взяв в руки олівець, щоб записувати найменшу подробицю. Що перше?

Чіф висипав на прічу всьо, що містилося в однім чоботі. Наперед викотився жмуток па-

перу. Були се подерті і зімняті уривки листів замордованого чоловіка. За тим кавалки подертого на куски коца, на котрім помимо болота і бруду з багнища видно було великі плями крови. Був тут ножик і богато другої всячини, як червона хустина до носа, два шкіряні обойчики та инше.

Мустус заглянув ще раз в холяву і знова сильно нею потряс. З чобота випав кусок золота.

—А то що?! крикнув сержант і підніс нерівно скристалізовану брилку блискучого металю. Довший час приглядалися приятелі золотому предметови і не могли вийти з дива, нащо чоловік кидав в болото металь, що був варта кількадесять долярів.

—Ану, потрясіть ще раз — радив усьміхаючись сержант. — Може бути, що та холява, се золота майна.

Мустус послухав, але в чоботі не було нічого більше.

—Пробуйте другий.

Чіф потряс другим чоботом. Не впало нічого, бо холява була заблькокована. Встромив отже в чобіт руку і... витягнув покровавлену сорочку, невеличку траперську сокирку, на вістрю котрої була також засклепла кров, а вкінци зношений мокасин.

—От і маємо всьо, за чим шукали — сказав сержант якось смутно. Вже з того можна-б зложити повні докази страшної траґедії, яка мусіла розігратися в отсій хатині... Сокирка окровавлена а так само сорочка і коц. Чи се кров людська зможе без сумніву аналіза доказати...

—У мене немає майже сумніву, сержанте, що то людська кров, — сказав чіф, приглядаючись сокирці. На ній іменно кров скипіла

брилками і болото мочару не вспіло її розпустити. Знак, що злочин поповнено недавно. Що тичиться мокасина... тягнув дальше чіф, беручи предмет в руку, то він... і нагло замовк. Він побачив в підошві мокасина блискучий предмет. Підніс його отже близше до очий і по хвили промовив тихо немов сам до себе:

—Так ,так! То, що я думав.

—Що такого? зацікавився Гендерсон.

—Нічого надзвичайного, промовив лагідно Мустус. Річ маленька. А чи ви, сержанте, маєте той конець голки, що ми найшли в попелі?

—Розумієся, що маю! Треба вам?

—Позвольте.

Сержант добув захований в нотесі предмет і подав чіфови.

—Отут, бачите, в мокасині є друга часть голки і то з ушком та ниткою. Бачиться, чоловік направляв мокасин і або не вмів обходитися з твердою скірою та зломав голку, або хтось йому в роботі нагло перешкодив... А дивіть, сержанте, як точно одна часть до другої пасує!

—Великий з вас чоловік, чіфе!—кликнув одушевлено Гендерсон. Прямо чудесний чоловік! Говорять про Шерльока Гольмса... Але що він напротив вас — партач!

—Я не знаю пана Гольмса — звинявся Мустус. — Думаю, що то мабуть якийсь великий доктор.

—Великий і славний "гумбог". Се лиш сфантазований герой кримінальних повістей одного англійського ученого новеліста — поясняв сержант — такого чоловіка ніколи не було на світі — але ви... ви чіфе, дійсний, жиючій Шерльок Гольмс...

—Не перехвалюйте, сержанте — відозвався поважно Мустус — бо сказавши по правді, чим я тут прислужився? Преці то мій обовязок, як

чіфа, служити вам за товариша при дослідах злочину, який лучився на землі мого племени...

—Що-о-о! кликнув Гендерсон. Та-ж якби не ви, чіфе, то хто знає, чи той кровожадний збуй не вийшовби на волю!

—О ніколи! заперечив маєстатично чіф. Може бути, що убійник уйшовби кари, предвидженої людськими параґрафами. Може бути... Але є Висший Розум, як мій або ваш; є Висша Сила, чим сила "мавнтед" поліції; є більша і певнійша Справедливість, як у всіх земських судах!.. Мустус виговорив ті слова з великим жаром і переконаннєм. Гендерсон не чекаючи, щоб він скінчив, обняв старого Мустуса і поцілував а з його очий капнуло на лице чіфа дві перли — сльози. ...і вона, та Висша Сила ніколи не дозволить, щоб злочин не був покараний — кінчив переконуючо Мустус.

—І я в се вірю, чіфе, — схвильовано промовив сержант.

—У нас, в північних індіянських племен, є повіре чи леґенда, що хто убивби свого брата, то нехай він яким способом і уйде заслуженої кари від племени, однак він стане вічним скитальцем на землі: і коли не згине з нужди і виснаження, переходить в дике звіря і власними зубами розшарпує своє грішне тіло...

—Дуже подібні леґенди — потвердив сержант — мали Німці а навіть Канадійські Французи. Я читав про щось подібного в німецькій літературі Вейр-Вольфа а також в "Лоп Ґару".

—От бачите! Коли і другі народи мають подібні повіря, — то воно щось в тім є.

—Безперечно! рішив сержант, — є страшнійші кари за подібні злочини, як от сей що ми на його слідах, однак люди мусять вперед судити і карати після своїх законів.

***

Упорядкувавши весь доказовий матеріял і попращавши щиро Мустуса та його людий, Гендерсон подався до своєї кватири на Лєссер Слейв і на другий день в товаристві констабля Ирвина пустився з Кінґом до Едмонтону, на суд, як з оскарженим о брутальний морд, поповнений над Лейманом.

X.

Слабі докази.

Того самого пополудня, коли Кінґа поставлено в поліційнім суді Едмонтону до списання вступного протоколу, на Стратконі висів з желізничого ваґону мущина середних літ і звернувся до начальника стації, щоб той вказав йому дорогу до бараків жандармерії. Незнакомий не ріжнився справді нічим від других подорожних, але з його рухів і відмінного акценту можна було завважити, що то свіжий іміґрант, правдоподібно з Лондону. В одній руці держав добре випхану валізку, а в другій подорожний коц, стягнений ремінцями. Прислугачі кинулися забрати від него річи і викликували назви готелів, захвалюючи кождий чистоту і вигоду. Побачивши однак, що незнакомий почав бесіду з начальником, здержалися з услугами.

—Альберта готелъ! кликнув начальник. З гурту готелевих послугачів вискочив звинний парубчак і взяв від незнакомого подорожні пакунки та миттю викинув їх на верх критого омнібусу. Гість примістився в середині і розказав фірманови їхати поспішно до готелю. Незвичайна то річ в Канаді, щоб ново-прибувший іміґрант міг щонебудь розказувати старшим поселенцям; однак сим разом розказ гостя був вимовлений в такий спосіб і таким тоном, що було видно, що сей чоловік вміє розказувати і жадає, щоб його розказ був сповнений. Тимто

і фірман мимовільно і без надуми підігнав добрі коні і за хвилю станув перед щойно збудованим тоді гарним готелем "Альберта".

Гість не задержався довго в готели. Виписав в книжці своє імя, взяв ключ від призначеної йому кімнати і не розглянувшися навіть по присутних, вибіг на Джеспер улицю, в напрямі поліційних бараків.

Присутні в готелевій сали люди перекинулися поглядами а дехто не втерпів, щоб не висказати свого здивовання по причині такого поспіху нашого подорожного.

—Мабуть важний інтерес у него до поліції, коли так спішить... сказав котрийсь з гостий до властителя готелю.

—Може хто обрабував по дорозі, замітив другий. Нині всьо можливе... От дивіться той Кінґ, що привели з північи...

—Ага, був хто в поліційнім суді? Як там? Чим бchampion?

—Та я що лиш звідтам — відказав ще инший гість — але то лиш вступний протокол робили. Ясного поняття не можна було собі виробити на цілу справу.

—Страшна річ замордувати чоловіка а відтак тіло спалити — хтось докинув.

—Та ще не знати, чи то він...

***

В тій саме порі, коли наш подорожний вибіг з готелю в напрямі поліційних бараків, в канцелярії сидів коло свого бюрка інспектор поліції і саме переглядав стенографічний протокол з тимчасового переслухання. В міру як читав, на його чоло набігали грубі сині жили. Видно був поважно напружений. На декотрих точках спинявся довше, після чого на осібнім куснику паперу писав якісь замітки.

Поруч інспектора, в розі бюрка сидів поважний і насуплений наш знакомий сержант Гендерсон. Погладжував рукою замашистий вус і щось вперто думав.

Напротив него змістився в глибокім шкірянім кріслі судовий прокуратор, чоловік молодий, в окулярах і також переглядав якісь папери. На колінах держав шкіряну торбу. Перекинувши листки паперів до кінця, почав вкладати їх в шкірянку і застібаючи пряжку, промовив:

—Ніяк не бачу підстави, на котрій можна би виточити против Кінґа процес за мордерство... щоб я так жив, що не бачу.

Інспектор лишив читаннє і звернувся до прокуратора.

—Правда—тягнув той дальше— я зажадав більше для форми, щоб його хвилево задержано в слідчій вязници, але як мені Бог милий кажу отверто, що ми не маємо жадного права держати тут того жебрака. Його оповіданнє з одної сторони як точне, так рівнож і дуже просте і о скілько я завважив, він не сказав нічого, щоби тому оповіданню противорічило... Той Лейман, чи як там нещасливець звався, бо сего ніхто не знає—був тут всього оден день і коли ви сержанте Гендерсон прислали сюди МекДоналда по інформації, я щиро занявся відшуканнєм його слідів. Та що з того? Ніяк не мож довідатися, хто він був і звідки прибув. Попросту з'явився одної днини в Едмонтоні, зайшов до Кінґової кімнати і на другий день пара подалася на північ з кіньми і річами, закупленими правдоподібно за гроші того другого чоловіка. Правда, що чужинцеви товаришив пес, що ми його бачили в поліційнім будинку, який відтак не хотів за Кінґом іти, але то ще не доказує, що його пан зістав замордований. Ви сержанте припускаєте,

що в чужинця була більша сума гроший. Так, але хто може се потвердити і вкінци, деб гроші поділися? Коло арештанта не найдено нічого: ні паперів, ні чеків. Найдено, правда, дрібну готівку, але Кінґ міг її мати, вибираючися в пустарі півночі.

Прокуратор витягнув папіроси і почастувавши своїх спів-бесідників, запалив і собі та тягнув свої міркування поволи і флеґматично дальше:

Всьо, що ми знаємо то се, що Кінґ вибрався з якимось товаришом з Едмонтону. Хто той чоловік—не відомо. Купці, у котрих він дещо купував на дорогу, кажуть, що він робив враженнє чужинця, зовсім свіжого іміґранта і то з Лондону. Зрадужавав його лондонський акцент. Аж до Кроссінґу рухи наших знакомих відомі. Пізніще, як твердить Кінґ, вони по якійсь сварці розійшлися. Що між ними була сварка, видно із записаних вами зізнань Кісаніса і... той чоловік міг в злости дійсно покинути Кінґа, лишаючи йому весь табор.

—То всьо добре—відізвався інспектор—але що зробите з доказами, найденими в шеку і в мочарі?

—На перший погляд вони дійсно родять поважне підозріння,—з сим я з вами годжуся—однак при подрібнім розсліді докази сі дуже сумнівні, тим більше, що лікарі не можуть згодитися на походженню крови. Правда, ми післали ті предмети до Реджайни і дістанемо вкоротці опінію теріторіяльного аналіста, але у мене слаба віра в розвиток справи з того боку. Бо зверніть увагу ще й на сей факт, пане інспекторе: щоби оскаржити когось о замордованнє чоловіка, треба в першій мірі доказати попереднє існованнє жертви злочину, її ідентичність і предложи-

ти "корпус-делікті". А сего ми ніяк не можемо зробити.

—Добре,—ще раз закинув інспектор—але у нас дуже докладні докази обставин.

—Ви не знайдете присяглих судіїв, щоби в сім краю засудили чоловіка на підставі доказів спричинених обставинами — заявив отверто прокуратор. А воно по части і добре, що так є. В противнім разі в країні так рідко заселеній як Північно-Західні Території, де майже не можливо доказати "алібі", було би богато бідних волоцюг повішених за то, чого вони ніколи не зробили...

Що до крадіжи коней, яку ніби Кінґ поповнив, справа також не може устояти. Арештант дав точні докази, що він купив всі чотири "каюси". Чи він заплатив за них своїми грішми, чи грішми товариша, сего також ніяк не можна доказати. Він каже, що своїми. Докажіть, що не правда! Ми задержали його на тиждень і єсли в тім часі не буде можна поставити поважніщих доказів,—боюся, що будемо змушені пустити жебрака на волю...

XI.

Далекий Ґість.

До канцелярії увійшов дежурний жандарм і ставувши на середині кімнати засалютував.

—Що є?—спитав інспектор неспокійно.

—Бажає вас видіти якийсь чоловік.

—Чи я не казав вам, що я занятий і не приймаю?

—То, що я йому казав. Але він каже, що переїхав десять тисяч миль, щоби лиш з вами побачитися. Я думав, що мусить бути щось важного, пане інспекторе...

—Рація... попросіть до середини!

Прокуратор мовчки збирав папери і коли

незнакомий увійшов до канцелярії, він кинув на него оком, щоби побачити, що се за цікавий чоловік, який мав охоту підняти таку подорож до місця, де нічого особлившого не лучилося.

І побачив коло порога огрядного мущину о строгих чертах лиця, котрий щось промовив на поздоровленнє і вклонився. Був се наш подорожний, що недавно висів з потягу на Страткоңі.

—Моє імя Гейвард—Генрі Гейвард, пане інспектор! —представився незнакомий. Я приїхав з далека, щоби з вами побачитися.

—Так я зрозумів від дежурного—засміявся інспектор. — Прошу сїдати—і підсунув гостеви крісло.

—Дякую,—сказав незнакомий,сідаючи.

Прокуратор взяв з шафи капелюх і збирався відходити. Інспектор кивнув до дежурного і той засалютувавши вийшов.

—Позвольте, панове, на хвильку—відізвався незнакомий і витягнув руку в сторону прокуратора, як би хотів задержати. Перепрошаю. Я довідався від дежурного, що другий джентелмен—се краєвий прокуратор а офіцир—се сержант Гендерсон, чоловік, який веде справу мордерства в пустарах півночи...

—Цілком вірно!—сказав коротко Гендерсон і скорим рухом піднісся з крісла. — Чи можу спитати, що ви знаєте про сю справу?

Незнакомий склонив голову на знак, що справа йому відома а Гендерсон і прокуратор присунули крісла близше до незвичайного гостя, готові слухати його оповідання.

—Що я знаю про ту справу,—зачав Гейвард —то за довга історія, щоби її сейчас оповідати. Знаю однак з часописий, що поліція стоїть перед поважною загадкою і що злочинець може

висмикнутися з браку доказів, для котрих розвязку, думаю, можу достарчити... В тій іменно цїли я вибрався аж з Анґлії і переїхав яких десять тисяч миль...

—Але... але, як ви були в Анґлії,—перебив інспектор—і о скілько я вас розумію, щойно нинї прибули звідтам, як можете щонебудь про ту справу знати?

—Се я поясню пізнїще—відповів Гейвард. Тимчасом позвольте менї панове сказати вам щось... щось, чого не було в ґазетах і чого ви лише в части додумувалися.

—Іменно?

—Злочин поповнено в хатинї, близько малого озера, в ночи з 17-го на 18 вересня. Страшного убійства доконано малою сокирою; ціль злочину —рабунок, а жертвою впав мій брат —Едвард Гейвард.

Єсли хто був би кинув в канцелярію бомбу, сі люди не були б так здивовані і перестрашені, як по сих словах незнакомого.

Урядники вліпили в него очи і здавалося їм, що мають до дїла з варіятом. По хвили прокуратор учуняв і його правничий досвід подиктував йому, що будь той чоловік і пришиблений, але його відомости можуть мати деяке значіннє. Спитав отже чемно:

—А можете ви, пане Гейвард, доказати, що ґоворите?

—Може не конче вдоволяючо для присяжних судіїв, однак я можу зробити одно. Я можу вам вказати убійника!

—Ви можете?—здивувався сержант. Коли і де ви його бачили? Ви знали його?

—Не знав я його нїколи і нїколи в життю не бачив анї лично анї на фотоґрафії; нїколи і не говорив з ним; однак спізнаю його між тисяча-

ми... сказав Гейвард схвильований. Панове, то, що я маю оповідати в тій справі є дуже незвичайне і вам можливо буде трудно мойому оповіданню повірити. Все ж таки, так як Бог на небі, я вірю, що Він не дозволить проклятому убійникови мого одинокого брата уйти заслуженої кари. В тій сильній вірі я переїхав океан і прибув нині сюди, щоб оповісти можливо найбільш незвичайну історію в світі, якої люди може ще й не чули. Та покищо позвольте мені вперед показати вам убійника. Памятайте однак, панове, що я що лиш приїхав до Едмонтону з Лондону і ніколи його не бачив... Я готовий до проби.

Інспекторови не треба було два рази говорити. Вийшов поспішно на коридор і видав відповідні зарядження.

Пів години пізніще випроваджено на подвіре бараків цілий тузин арештантів, убраних однаково, з котрих ні оден не мав найменшого знаку, щоби ріжнився від других. Арештантів уставлено рядом під стіною. Інспектор, Гендерсон і прокуратор маючи між собою гостя з Лондону станули напротив арештантів в віддаленню яких десять кроків.

—А що? — спитав по-тихо, якби таємничим голосом прокуратор—пізнаєте свого чоловіка?

—Так! — відказав рівно Гейвард.—Пятий з правого боку.

Гендерсон і прокуратор перекинулися значучим поглядом.

Чалі Кінґ зістав пізнаний чоловіком, котрий його ніколи в життю не видів.

XI.

Видінне.

Мовчки вертали урядники з гостем назад до канцелярії. Кождий дивувався тій незвичайній тайні, як міг далекий Бритієць пізнати Кінґа не бачивши його ніколи перед тим. Не менче цікавило їх то, що має незнакомий їм оповісти. Та найбільше заінтересований був Гендерсон і коли вони примістилися знова на своїх місцях, він попросив гостя зачати своє інтересне оповіданнє.

Щоби зрозуміти всьо, що Генрі Гейвард оповів інспекторови, Гендерсонови і прокураторови того вечера в бараках "Мавнтед" поліції, мусимо вернутися на хвилю до Анґлії, до помешкання Генрого, що стояло в одній з богатших дільниць Лондону.

Було се ранком 18 вересня 1904 року. В їдальни дому Гейварда накрито до снідання стіл, як звичайно, на дві особи. Точно о осьмій годині увійшла до їдальні панна Полі Гейвард і занявши своє звичайне місце на причілку стола, стала наливати каву, як то вона робила кождого ранку. По хвили увійшов її брат Генрі—господар дому і голова родини—і опустився якось тяжко на своє крісло, не сказавши ні слова на повитаннє сестри. Генрі виглядав блідий і умучений. Полі занята сніданнєм була б не скоро звернула на него увагу, якби не обставина, що брат не сказав її: "добрий день!" Сего у них ніколи не лучалося і сестра не доливаючи на тарілку сиропу, перестала і остро глянула на Генрого.

—Що тобі, Генрі?—спитала налякано.—Ти хорий?

—Ні, Полі, я зовсім здоров, але... але я мав... як би тобі сказати... я перебув страшну ніч...

—Певно знова мав клопіт з зубом? Видиш! А кілько я наговорилася: йди, порадься дентиста!

—Се не зуб, дорога! Щось більше як зуб.

—Скажи ж що!

—Ні, Полі, не скажу. Радше не скажу. У тебе, бачиш, дуже критичний розум; ти на всьо хочеш зараз фактів,—я то знаю—і не хочу, щоб ти взяла мене на кпини...

—Ну, то я обіцяю, що небуду сміятися,— сказала поважно панна Гейвард. Я знаю твоє вразливе і чутке успособленнє і обіцяю трактувати твоє оповіданнє поважно. Скажи-ж отже, що тобі снилося?

—Чи був се сон—напевно не скажу—зачав Генрі поволи і надумуючись. Я скорше назвавби то видіннєм, чи візією, або ще инакше свого рода пересторогою чи умовою телепатією. Одним словом, щонебудь, лиш не звичайний, пустий сон... Після мого поняття, сон—нічого иншого, як відгомін-ехо того, що лучилося чоловікови колись на яві, себто, коли він працює, ходить і т. д. Нічні привиди—се наслідок непорядків в жолудку і вони повстають з чисто фізичних причин...

—Приміром квашені огірки, що ти їв вчера на вечеру, — втрутила з усмішкою Полі.

—Ні, серце, відповів той тим самим поважним тоном—мій жолудок в такім порядку, як повинен бути. Але то, що я хочу оповісти, не був сон— а єсли був, то представлявби страшну дійсність, навіть тепер серед білого дня. Я ще не можу відійти від враження, яке він у мене викликав.

—Цікаве! — промовила Полі — бо звичайний сон рідко коли можна собі рано нагадати. А коли і нагадаєш, то якось зовсім неясно...

—От бачиш! А я не то що пригадую собі його в найменших подробицях, але прямо ще й тепер бачу немов на кіно-театральнім скріні. Що більше я пізнавби навіть чоловіка, коли б стрінувся з ним лице в лице... Пригадую собі кождий найдрібніщий детайль страшної траґедії, котрий врізався у мою память нестертими буквами...

—Чоловік—траґедія!—Що ти виплітаєш Генрі? У всякім случаю, ти, любий, не привязуєш найменчого значіння до того, що ти бачиш в сні? Се було би прямо смішно!

—Час покаже—відповів Генрі поважно. Та головне то, що я не можу ніяк сказати, чи то був сон і чи я взагалі в часі тої візії спав... Кождого разу, коли я прийшов до себе, я був облятий потом.

Мій сон—чи візія—був поділений на три части а кожда часть, як кажу, займала три відрубних періоди ночі. Коли я перший раз збудив ся,—чи радше сказати, коли мій ум і память повернули перший раз до свідомости того, що мене окружало, я подивився на годинник. Була перша по півночи. Другий раз була пів до третої, а третий і послідний раз пів-до-пятої. І хоч як я намагався після того заснути, щоб, думав я собі, побачити ще четверту сцену, може кращу від тамтих, котра могла б заглушити попередні, однак ніяк не міг уснути, лиш лежав з відкритими очима до самого ранку і—думав.

—Але ж, що то такого було? Ти мені ще ані словом не згадав, який був предмет твоєї візії.

Генрі не зараз відповів. Він попав в тяжку задуму і якийсь час дивився в оден пункт, здавалось на фляконик з цвітами, що стояв по середині стола. Нараз звів очи на сестру і промовив:

—Чи ти, Полі, маєш еще послідний лист, я-

кий ми одержали від Едика?

—Що за питаннє? Розумієся, що маю всі його листи. Сховані в моїй кімнаті в шафці.

—Будь так добра і принеси послідний. А скоро! Відтак я тобі оповім всьо, як вернеш.

Зачудована а трохи і зацікавлена Полі пішла скорим кроком до спальні і за пару хвиль вернула, подаючи братови розпечатаний лист.

—Лист сей—сказав Генрі— датований з Вінніпеґу, 16-го мая, а нині маємо 18-го вересня. Запамятаймо собі добре сю дату, бо щось мені говорить, що ся дата буде мати дуже велике значіннє. Отже я мав візію над ранком 18-го вересня. Запиши, будь ласка, денебудь, бо сю дату кончено треба памятати. Через цілий час моєї візії, чи то страшного сну, я заєдно чув голос: "памятай на 18-го вересня!" Ще майже до тепер чую безнастанний протяжний відгомін. На згадку про події ночі Генрі затрясся і по хвили сказав притишеним голосом, в якім пробивався біль і розпука:

—Хиба я можу се забути? Ні, хочбим жив і сотку літ!

—Полі побачивши брата в такому виїмковому настроєви, дивилася на нього смутними очима і нетерпеливо ждала оповідання, зацікавлена до крайности, що се за сон і чому Генрі так собі його взяв до серця.

—А він прочитавши лист до кінця, сказав:

—Едвард пише тут, що за кілька днів від'їздить до Келгар, щоби розглянутися у підніжа Скалистих Гір за землею під ренч. Але він змінив свій плян—додав Генрі рішучо і подивився на сестру, котра забула за сніданнє і не спускала з него ока. Так, мусів змінити плян... бо поїхав до Едмонтону.

—Звідки ж ти се знаєш? —спитала скорень-

ко Полі.—Хиба ти дістав який лист і мені не сказав за него?

—Ні! Листа не дістав я жадного, але знаю напевно, що Едик змінив свій плян. — Послухай, що я тобі скажу: В першій части моеї візії я бачив нашого брата на желізници, що йшла через околиці, де ціла армія людий збирала з поля золоту пшеницю. Де-не-де звозили господарі снопи до стогів. Погода стояла прекрасна і я чув виразно стукіт коліс об шини. На иншім місци я бачив при роботі молотілки, як видували з труб хмарою солому, а зерно сипалося рікою в порожні мішки. Вози звивалися по поли і довозили снопи, другі возили воду, дрова. Ціла околиця виглядала як одна непроглядна рівнина, натикана як диван то гайками то більшим лісом. За якийсь час перед моїми очима розтягнулася широка ріка, з дуже високими берегами. Відтак на овиді показалося місто і потяг став. Подорожні повиходили з ваґонів і богато з них ішло мостом на другий бік ріки.

Серед гуртка подорожних я побачив і нашого брата Едварда. Йшов поруч з другим чоловіком. Оба несли валізки і ще другі якісь клунки і ідучи про щось живо говорили. Я не чув ні слова з їх розмови. Коли перейшли міст, зникли мені з очий і я побачив їх знова аж в другій части моеї візії чи сну, як ти волиш то звати.

Оповіданне брата вразило дівчину дуже глубоко. Вона нагнулася на стіл, сплела руки як до молитви і дивилася з напруженою увагою в лице Генрого.

—Що за незвичайний сон! — сказала придавленим голосом. Чи то справді було так ясно і точно, як ти оповідаєш? Дійсно ти бачив лице того чоловіка, що йшов з Едиком?

Бачив так виразно, як от в тій хвили тебе бачу.

—І думаєш, що пізнавбись його, колиб ви де стрінулися?

—Чи пізнавби? Між тисячами його пізнаю!—кликнув Генрі. От і тепер неначе бачу його перед собою. Се чоловік середнього росту, круглолиций, з живими, але непевними очима. Мав на собі темну сорочку, взутий в чоботи з холявами. На шиї була у него червона хусточка з білими цятками а на голові високий з широкими крисами капелюх. Лице його мені відразу не подобалось; особливо кутики уст зраджували жорстокість навіть тоді, коли він на позір дуже ввічливо говорив з Едвардом. І єсли чого, то сего непевного виразу уст ніколи не забуду. Ти знаєш, шо деяких людий інстиктовно не любиться...

—Є такі, я знаю, відказала Полі. А що-ж снилося тобі другим разом?

—Коли я прийшов до памяти, чи як ти кажеш збудився, я поглянув на годинник і побачив, що була перша. Якийсь час я лежав і передумував над тим, що бачив. Видіннє було таке реальне, що я дотепер маю вражіннє, неначеб бачив Едварда живого. В тих думках я заснув. По якімсь часі передомною неначе з мраки почали виступати образи якогось ліса, то корчів. Образи були невиразні, то ясніщі то темніщі, зовсім такі, як коли в фільмовій машині псуєся світло. Вкінци мрака уступила зовсім і я побачив високий і густий ліс, перериваний полянками, а де-не-де озерцями. Через ліс вела вузка крута дорога. Вид був такий чудовий а такий вірний, що я навіть бачив як на дорозі купалися в поросі пташки. Я приглядався якийсь час, як малі, крилаті псотники дражнили оден другого і зганялися з пороху, збивалися в гору, то знов опадали, радіючи послідними теплими, осінними днями. Нараз надбіг великий сивий пес і зіг-

нав їх на дерева. Вслід за псом появилося на дорозі двох їздців на невеличких, але добре відживлених кониках. Їздці їхали поруч себе, а за ними махаючи в такт головами ішли другі два коники, обладовані подорожними припасами. І знов змінився образ. Я побачив, як ті самі подорожні доїхали до невеличкого потока, задержалися і почали палити огонь. І в хвили, як вони підійшли до обвючених коників, щоб здіймити з них пакунки, я побачив їхні лиця... Се був брат Едвард і той сам чоловік, який ішов з ним з зелізниці в Едмонтоні.

Полі так заінтересувалася оповіданнєм брата, що забула за сніданнє. Відсуваючи холодну каву на бік, відітхнула глубоко і сказала:

—Не можу з дива вийти, як ти міг так добре затямити кожду подробицю.

Але Генрі не звертав уваги на її замітку. Він вдивився в одну точку на стіні, так як би там находився образ, що він бачив в візії і тягнув своє дальше:

—По якімсь часі наші подорожні зготовили і з'їли вечеру, а відтак понабивали тютюном люльки і позакурювали. Видно щось інтересного говорили, бо чоловік робив якісь жести, показував кудись рукою; в тім брат Едвард зірвався з землі на рівні ноги, сильно зворушений і затиснувши кулак, пустився на товариша. Вивязалася остра сварка, і хоч я не чув ані слова з неї, але мав вражіннє, що товариш в якийсь спосіб або хотів ошукати Едварда або його образив. Той другий чоловік встав і почав ходити то взад то вперед і кілька разів зирнув на Едика з під лоба так страшно, що мені аж мороз пішов поза шкіру. Але Едвард не завважив сего погляду. Схилився до ноги і завязував черевик. В тій хвили його товариш витягнув із за холяви великий різницький ніж і зробив рух, неначе б хотів

кинутися на брата. Я здеревів і пробував крикнути на Едварда, щоби себе беріг, але як то звичайно буває в таких хвилях, голос відмовив мені послуху. Однак сила моеї думки мусіла в якийсь спосіб уділитися братови, бо він в моменті оглянувся, якби предчуваючи нещастє, випростувався і блискавичним рухом добув зі шкірянки револьвер. Я виразно чув, як Едвард крикнув до товариша: "руки в гору"! "Той пустив ніж на землю, звів руки до гори та щось дуже скоро говорив.

І знов образ потонув неначе в мраку. По хвили я бачив, як вони осідлавши знова коні, їхали дорогою понад озеро. Брат їхав позаду свого товариша, держучи револьвер в руці, а той час від часу оглядаючись смутним приязним тоном благав прощення. Я находився так близько Едварда, що коли він проїздив поперед мене, я кинув йому кілька слів, щоб або берігся товариша подорожі, або його сейчас покинув. Брат не відповів нічого на мою замітку і поїхав дальше неначе в мраку або дим, який закрив мені образ. Я ще раз крикнув за ним: бережися Едварде! і збудився.

Генрі сумний і схвильований підпер рукою голову і довший час мовчав. З тої задуми збудила його Полі, попросивши, щоб доказав своє оповіданнє до кінця.

—Ти казав, що твоя візія складаєся з трох частий і я дуже цікава почути послідну. Ти то так цікаво і щиро оповідаєш, що захопив мене цілу. Розуміеся, що то лише сон і признаю тобі, що навіть дуже інтересний та незвичайний. Якби так трафився забобонний чоловік, то мігби думати, що в нім справді щось може бути реального. Але в нинішнім культурнім часі для освіченого чоловіка така думка про сон чиста дурниця.

—Я не дуже в тім певний, — зачав Генрі Гейвард знова, — однак в мене є нахил вірити, що в тім щось є...

—В чім?

—В умовій телепатії. Розумієся я не вірю ні в духів, ні в спіритистичні сеанси, але дуже можливо, що у важній, умовій крізі наш брат переслав вістку далекими просторами до тих, що його люблять. Ти знаєш, як щиро він займався окультизмом, будучи ще в дома, і мені хочеться вірити, чому душа доброго чоловіка не моглаб побороти простору, коли іде о любов або справедливість, або чому увільнившися від тіла не моглаб зноситися з тими, яких лишила на землі.

—Душа увільнившися з тіла!... — повторила перестрашена Полі, — ти-ж не маєш на думці... ти не розумієш під тим, що Едвард неживий!

Вмісто відповісти Генрі встав і зачав ходити по кімнаті. Взявся руками за голову і на його лици малювався важкий смуток і розпука. Відтак виглянув через вікно, однак не бачив в нім нічого. Ні пожовклого листя на деревах городу, ні голубів, що воркуючи проходжувалися по алеї. Його думки були далеко—далеко, ген на краю ліса в пустарах північної Атабаски. Нагло відвернувся від вікна і знова зачав мірити їдальню тяжкими мірними кроками.

—Генрі!—закликала сестра з острахом і приступивши до него взяла за рамя та глянула йому в очи.—Чому-ж ти не відповідаєш на мое питаннє? Або коли не можеш відповісти точно, о що я тебе питала, то чому не кінчиш оповідати свого сну, який зробив на тебе таке глубоке вражіннє?

—Лучше, щоб я не кінчив його Полі—ска-

зав сумно. Воно тебе може дуже схвилювати, а се, як ти кажеш... лише сон.

—Все-ж таки я дуже хотілаб його знати до кінця.

—Се за страшне! Ні, я не годен. Ти ще будеш мати богато часу до смутку, коли покажеся, що сеї страшної справи не мож буде укрити. Лучше лишім її, Полі, на разі.

—Ні! Я не хочу лишати її на пізнійше. Ти сказав мені або за богато, або за мало. А я хочу знати всьо.

Побачивши, що вже тепер не збуде сестри, не доказавши її візії до кінця, Генрі сів на найблизше крісло і почав: — Коли хочеш так дуже знати кінець оповідання, то добре, скажу. Але уважай, що справа не належить до приємних і тобі треба відразу насталити нерви, щобись не оказалася дитиною.

—Ти за мене не бійся! Знаєш дуже добре, що я в сни не вірю, а хочу знати до кінця, тому, ще сей твій сон дійсно... незвичайний.

—Отже, коли я заснув знова так около третої години я знова побачив ліс. В сім періоді візії я, думаю, мусів будитися кілька разів, бо образи не були такі ясні і вірні, як передше. Аж при самім кінци виходили вони знова такі ясні і вірні, що я ніколи не мігби припустити, що я там небув фізично присутний. Я побачив, як сказано, ліс, але то не був той самий ліс, який я бачив в другім періоді. Був рідший. По правій стороні дороги було невеличке озерце, а по другій поломані старі смереки в рідкім молоднику. І коли я дивився то на дорогу то на озеро, нараз заслонив мені мій образ старий чоловік, з чорним довгим волоссєм, сплетеним у дві коси, огорнений в білий коц, з двома чорними пасами на кінцях. Чоловік видно підкрадався, а відтак пристанув

і оглянувся через плече. За чим він слідив, не знаю. Повільними, осторожними кроками, як лис, зайшов за грубу деревину і зник. Через хвилю показався на дорозі великий пес, незнаної мені породи, підніс ніс у воздух і вітрив. Звітривши укритого Індіянина, загавкав на нього,—розумієся його голосу я не чув—всьо то відбувалося точно так, неначеб я був в кіно—а за псом показалося ізза закрута двох їздців, знова з двома обвюченими кониками, яких я бачив в другім періоді візії. Але їздці мусіли погодитися, бо тепер я побачив їх їдучих поруч себе в найлучшій згоді. Розмовляли весело і сміялися. Брат Едвард був в як найкращім гуморі. Другий чоловік, котрого імени не знаю, сказав певно якийсь жарт, бо брат закинув голову в зад і довго реготався. На хвильку їздці пристанули, а товариш Едварда показав рукою на озеро. Відтак знова рушили і стратилися мені з очий. Пес лишився з заду і знова загавкав на укритого чоловіка, котрий виказав зза дерева темне лице і дивився в слід подорожних.

Тут мусіла вернути мені частинна свідомість, бо дуже добре собі пригадую, що я обернувся на другий бік і передтим заки знова заснув, я отворив очи і подивився на лямпу. Лямпа як звичайно була скручена. Отже то, що я пізнійше бачив, творилося майже на яві. А бачив я дуже дивну картину. Була се середина невеличкої хатини, побудованої з кругляків, а накрита дернєм. В куті хатини я бачив паловище, а понад ним в даху отвір для диму. При погасаючім жарі я побачив в кутах хатини дві прічі, а на них лежало двох мущин, зовсім убраних, і правдоподібно єпали.

Нагло оден з них—товариш Едварда, той з непевними очима і з жорстокими рисами в кутах уст,—підніссяна прічі і оглянувся кругом

по колибі. Посидівши хвильку, спустив осторожно ноги на землю і підійшов по тихенько до прічі, на котрій лежав другий чоловік. Нагнувся над фіґурою і коли упевнився що чоловік спить...

Генрі спинився, бо згадка на щось страшного затрясла цілим його єством: він поблід як стіна і не годен був добути голосу. Щось давило його в горлі і він мусів кілька разів під ряд ликати слину.

—Далі, далі, брате! Кінчи! що сталося? наглила Полі.

По хвили Генрі переміг свій душевний біль і тремтячим голосом сказав:

—Сягнув під прічу і витягнув сокиру о короткім держаку, таку, якої часом уживають теслі. Певним рухом звів сокиру в гору і цілою силою рубнув сплячого у відкриту шию. Підніс окровавлену сокиру ще раз і знова рубнув, а відтак третий раз. Кров бризнула як з жерела і потічками спливала поміж осоку і по стовпци на землю. Тіло нещасливої жертви скорчилося судорожно раз і другий і в спазматичнім корчі піднеслося до половини; звернуло на пів відрубану, страхом проняту твар до мордерці, котрий стояв над жертвою випрямившись з піднесеною закровавленою сокирою...

О, Боже! простогнав Генрі Гейвард. Страшна аґонія замордованого випекла на моїм серци кріваву рану як розпаленим желізом.

... Упав ще оден удар і бідна, безборонна жертва холодно-кровного, страшного мордерства упала назад на прічу і... зістала нерухома...

Наш брат Едвард умер...

Послідні слова Генрі вже не вимовив, але на силу вишептав. Закрив лице руками і хлипав як дитина. Полі вперла свій померклий зір в

брата, і закаменіла від страху. Обоє мовчали.

В тім хтось застукав до дверий їдальні. В дверях показалася огрядна дівчина — служниця і поклавши на стіл купку листів, відійшла. Панна Гейвард переглядала листи і недбало прочитувала адреси. Коли прийшла до послідного, крикнула, а листи випали її з рук.

—Що сталося? спитав скоро Генрі і глянув на сестру.

—Лист від Едварда—відповіла дівчина—з почтовою печаткою: "Едмонтон, Північно-Західні Території".

—Ах!—простогнав Гейвард.—Значить, моя візія зачинає здійснятися... Читай!

Дрожачими пальцями роздерла Полі коверту і кинувши оком поспішно на зміст, поклала лист перед братом, а сама закривши очи, почала нервово плакати.

Зміст листа, який почав читати Генрі Гейвард був слідуючий:

Дорогий Брате і Сестро!

"Вас певно здивує, що я, маючи таку велику охоту заложити в Канаді ренч, змінив думку і зовсім не пішов під Скалисті Гори. Я пізнався в Кельґарах з чоловіком, котрий мене дуже заінтересував північними пустарами Територій, повними природних богацтв. Є се досвідчений проспектор, Чалі Кінґ на імя, і коли упорядкуємо в Едмонтоні свої справи, їдемо на північ.

"Тимчасом сходить нам час на приготованнях до далекої подорожі в округ Атабаска. Кінґ, людина дуже симпатична і великодушна, є знаним проспектором, котрий повернув на весну з пустарів півночи з оказами золотодайного кварцу. Кварц, найдений Кінґом, є дуже богатий в золото, і старі

проспектори говорять, що там лежать незмірні богацтва та ожидають лиш енерґічних людий, щоб їх брати повними жменями.

"Я вивідався про всьо докладно, рішив пристати до спілки з Кінґом, і за пару днів рушимо, щоби оглянути золотий наділ Кінґа. Стало ся дуже добре, що ти, брате, прислав мені дрефт на час. Я його зміняв таки у Кельґарах, бо Кінґ радить, щоби забрати з собою готівку. В разі, єсли мені подобаєся "клейм" Кінґа, по особистій інспекції, то буде далеко танше наняти місцевих робітників, як брати з далекого Едмонтону.

"Кварц, після слів Кінґа, лекше брати в зимі і посилати до "чищення" (як він то називає) літом рікою Атабаска. Я на тім не богато розуміюся, але практичні проспектори, з котрими мене Кінґ запізнав, висказуються дуже оптимістично про розвиток Північно-Західних Територій і предсказують, що ми з Кінґом станемо в короткім часі міліонерами.

"Не дуже сподійтеся діставати від мене часто листи, хиба аж верну на другу весну на зад до Едмонтону. Правдоподібно на півночи в зимі почта не курсує. Подорож нашу будемо відбувати на конях, а наші припаси і потрібні річи спакуємо на другі спеціяльно до того куплені "каюси". За порадою Кінґа я купив в Едмонтоні від Індіянина гарного сивого "госкі" пса..."

Дочитавши до сего місця, Генрі опустив лист на стіл і встав, трясучись на цілім тілі як в лихорадці. Хвилю походив задуманий по кімнаті а коли його зір упав на побільшену фотоґрафію Едварда, що висіла на стіні, він випрямився, щось серіозного постановивши. Сум і

біль щезли з його лиця. Будучи глубоко переконаний, що той симпатичний, усьміхнений на фотоґрафії хлопець,—його брат—впав жертвою кровавого морду з руки захланного чоловіка, якому він довірив,—Ґенрі повзяв оден намір, а то вислідити убійника і пімстити смерть брата, віддаючи лотра в руки справедливости. І звертаючися до фотоґрафії, неначе до живого брата сказав піднесеним голосом: "Едварде, любий! Присягаю, що доти не спічну, доки твій убійник не заплатить свого злочину на шибениці!"

То сказавши, пішов до своєї кімнати і став лагодитися в дорогу за море.

XII
На судовій розправі

Весняна сесія Висшого суду Північно-Західних Територій, що відбувалася в марті, 1905 року в Едмонтоні, викликала незвичайне заінтересованнє. Першою до переслухання мала прийти справа "Таємного Злочину" поповненого на далекій північи. В місті о нічім більше не говорено, як про Кінґа, що замордував в ціли рабунку свого товариша. На розправу стягнено мало не цілу Сакер Крік індіянську резерву, а Індіяне вештаючись по місті в своїх пестрих народних одягах, надавали і містови незвичайного виду і збільшували інтерес публики до самої справи.

Розправа проти Кінґа була перша на лісті і дала адвокатам нагоду до правдивої правничої битви. З одної сторони прокураторія, маючи в руках безліч доказів поповненого страшного морду, намагалася осудити Кінґа, з другої знов адвокати Едмонтону, опираючись на тім, що всі докази не прямі, а лише обставові, завзялися вирвати його з рук справедливости.

І дійсно правнича баталія, з причини браку точних і прямих доказів, оперлася виключно на рішенню медичних знатоків і на адвокатській техніці.

Розправа тревала майже тиждень і опінія публики трохи не до самого кінця була поділена рівно. Одні уневинняли Кінґа, другі осуджували, однак в міру як справа добігала до кінця думали загально, що арештант буде увільнений. За сим промовляв не лише той факт, що Кінґ мав оборону з найлучших едмонтонських адвокатів але і сам судія як рівнож присяглі трактували справу зовсім безсторонно та використовували для оскарженого кождий сумнів.

Коли викликано справу Кінґа, судовий будинок був вже так набитий публикою, що нігде було протиснутися. Всякий хотів побачити чоловіка, про котрого через пів року говорила ціла територія. Кінґ, в супроводі двох полісменів, станув в перегородці підсудимих. Виглядав на позір спокійний. Коли прочитано йому формально скаргу і судія спитав, чи почувається до вини, він окинув публику похмурним оком і відповів голосно і рівно: "не винен"!

Тоді приступлено до вибору присяжних судіїв. Справа ся забрала доволі часу, тому, що оборона маючи право спротиву проти всякого чоловіка, підозрілого о односторонність, вихісновувала свій привілей дуже щиро і перекидала кандидатами на присяглих доти, доки не зложила лави по її думці наскрізь безсторонних, що більше з таких, які здавалося будуть прихильніщі для Кінґа.

Коли вкінци обі сторони погодилися на вибір присяглих, розправа почалася.

Отворив її як звичайно коронний прокуратор.

—Я не думаю — сказав він — покищо роз-

водитися широко над справою; я лише зберу коротко найважнійші точки, які відтак буду старатися підперти зізнаннями компетентних свідків. На підставі зізнань в часі протоколу минувшого падолиста...

—Протестую! — перервав оден з оборонців, скочивши на рівні ноги. Доказів складаних деінде не допускаєся. Важні зізнання і докази лише ті, що будуть зложені в отсім світлім суді!

Зачалася остра словна леґальна диспута. Прокуратор листував якийсь кодекс і горячився, доказуючи важність прелімінарних зізнань підчас головної розправи. Такий острий виступ оборони з самого початку перехилив відразу загальну думку в користь Кінґа. Сю загальну симпатію присутних відчув і арештант. Його лице випогодилося і він цілий час кидав спокійним зором по сали розправ, немов кажучи: "бачите, що я не винен!"

Вкінци оборона притихла і судія кивнув прокураторови, щоби продовжав оскарженнє.

—Послідного вересня — зачав той — 17-го дня в місяци, щоби бути точним, двох людий, чотири коні і пес прибули до опущеної хатини на Сван Гіллс, недалеко озера Лессер Слейв. В тім "шеку" заночували. Бачили їх там того пополудня двоє людий. Перший був Йосиф Кісаніс, житель резерви Сван Гіллс, а відтак стара жінка, що близько хати збирала ягоди. Около пятої години того вечера вона підійшла до "шеку" і оден з подорожних замовив у неї пару мокасинів. Стара обіцяла принести їх за день або за два. Маємо докази, що тим чоловіком був Едвард Гейвард, — товариш отсего чоловіка, що стоїть перед світлим судом, оскаржений о страшний морд. По сій ночи не бачено Едварда Гейварда більше ні живого ні мертвого.

Пару днів опісля оскаржений Чалі Кінґ пустився зі всіми чотирма кіньми і з псом в дальшу дорогу. Пес по всякій правдоподібности належав до Гейварда, бо не хотів за Кінґом йти і він мусів тягнути його цілу дорогу за шнур. Кісаніс йшов слідом оскарженого зі своєї резерви аж на другу резерву Сакер Крік і там оповів свої спостереження чіфови Мустусови, а той уважав за відповідне повідомити поліцію.

Сержантови в службі оскаржений з початку сказав, що він подорожує сам, але відтак признався, що у него був товариш на імя Лейман і що той товариш покинув його в хатині ранком 18-го вересня, та вибрався в сторону Сторджен Лейк.

З причини, що обжалований не сказав відразу правди і не вмів пояснити вдоволяючо, як він прийшов до посідання чотирох коней, сержант набрав проти него підозріння і заарештував. Пошукування за Лейманом були безуспішні і з інформацій деяких Індіянів, котрих покличеся відтак на свідків, сержант підозрівав, що оскаржений замордував товариша в ночи з 17-го на 18-го вересня а тіло спалив в "шеку" в котрім ночували, і в котрім поповнено злочин.

Належалоби лише тепер додати, що по зібранню обтяжуючих зізнань тої території, обжалованого перевезено з Лессер Слейв поліційної стації до Едмонтону і по списанню вступних переслухань задержано, щоб поставити його перед сей світлий суд як оскарженого о страшний морд.

На підставі річевих доказів маю честь заявити, що всі ті докази заприсяжені. Лише через якийсь нещасливий випадок деякі папери, правдоподібно листи, писані до замордованого його братом з Анґлії, а найдені в холяві чобота,

зістали страчені в пожарі, який лучився в хаті, де підчас подорожі з Лессер Слейв до Едмонтону ночували полісмени з обжалованим.

По сих вступних поясненнях я покличу на першого свідка сержанта Гендерсона.

—Позвольте на хвильку! — сказав судія. Ви сказали, що імя чоловіка, який мавби бути замордований, є Лейман, а в оскарженню згадуєте инше імя — якогось Едварда Гейварда.

—Зовсім слушна замітка, відказав прокуратор. Але в першій хвили поліція не знала правдивого імени замордованого чоловіка. Кінґ подав його як Леймана, але що в тім часі і Кінґ не називався Кінґом лише Вилсоном, є отже підозріннє, що він подаючи своє імя фалшиво, фалшував очевидно і імя товариша, а що так воно було, виявилося на прелімінарнім переслуханню, коли...

—Єще раз протестую! — крикнув оден з оборонців, — проти того вічного прелімінарного переслухання, яким мій учений товариш заєдно воює! Кличте свідків!

Покликано отже як першого свідка сержанта Гендерсона. Його зізнання поясняли і потверджували лише то само, про що читач вже знає. Спокійним, низким басовим тоном оповів він, всьо точно і по порядку від хвилі, коли по него післав чіф Мустус гінця, як він приїхав над потік, де обжалований розтаборився, що він від него чув і якого набрав підозріння. Згадав за свою бійку з Кінґом в шатрі чіфа, за пошукування в попелі і в мочарі і що та в якім порядку вони найшли. А вкінци оповів свою подорож з обжалованим до Едмонтону.

—Ви сказали — почав прокуратор перехресні питання, — що імя замордованого подано як Лейман. А коли ви перший раз до-

відалися, що імя Кінґового товариша малоби бути Едвард Гейвард?

—На прелімінарнім переслуханню перед слідчим судією послідного падолиста мені сказано, що . . .

—Нас то мало що обходить, що вам сказано! — перервав оборонець — ви лише то кажіть, що самі знаєте!

—Добре, відповів незмішаний сержант. Отже я знаю, що я був на тім переслуханню і знаю то, про що я тоді довідався і про що я говорив тоді і після того аж дотепер, а іменно, що імя замордованого не було Лейман але Едвард Гейвард! — Його брат.——

—Лишіть його брата! — лютився оборонець. Говоріть лише то, що самі з себе знаєте. Чи ви знаєте, самі від себе, що імя пропавшого чоловіка є Гейвард? Зверну також вашу увагу, щоб ви не виражалися про того пропавшого, як про замордованого, бо сей факт єще треба доперва доказати! Ви знаєте отже...

—Ні, я не знаю сам від себе.

—Так я і думав,—сказав іронічно оборонець. — Ви також і не бачили того чоловіка ніколи в життю, думаю.

—Ні, о скілько я свідомий того.

—Прошу сісти.

За тим покликано Йосифа Кісаніса. Той тоже оповів холоднокровно всьо, що знав, після чого взяли його в перехресний огонь.

—Розумієте анґлійську бесіду?

—По трохи розумію.

—Кажете, що ви бачили, як до "шеку" заїхало двох білих людий. Чи відносилися вони до себе по приятельски, чи сварилися?

—Не сварилися. Говорили і цілий час голосно сміялися.

—Отже говорили і сміялися, як найлучші

приятелі. Ви казали, що слідили за ними укриті за деревом. Як довго ви їх слідили?

—Добру хвилю. Сонце зачало заходити, то я пішов до хати.

—Рано ви знова навідалися туди.

—Так, я приходив і уважав на них через три-чотири дні. Бачив в "шеку" великий дим. Той чоловік цілий час палив великий огонь.

—Менше з тим. Чи ви можете присягнути, що на другий день рано, як ви прийшли, то вже не бачили другого чоловіка?

—Ні, я його більше не бачив.

Бідний Кісаніс аж відітхнув, коли вкінци оборонці оскарженого звільнили його від перехрестних питань, котрими його дуже змучили, а покликали стару індіянку, Ненсі, фабрикантку мокасинів. Вона зізнавала через переводчика, але сказати не вміла богато, хиба то, що першого вечера бачила двох білих, а відтак лише одного, хоч приходила з мокасинами два рази. Оборонці намагалися ріжними штуками ослабити її память і помішати зізнання старої, але старенька Ненсі співала одно і то саме, а іменно, що першого разу бачила двох, а відтак лише одного, що той оден палив великий огонь і було чути мясо...

Вкінци прийшла черга на Мустуса. Ради незвичайної оказії, він як чіф племени, приїхав на суд не в одіжи Европейця, але у всіх своїх реґаліях. Обвинений новим "бленкетом" з перами на голові вийшов маєстатично на підвисшеніє як справдішний володар. Хоч як освічений і скромний в приватнім життю, коли ходило о його і племени повагу, він надувся як павич. Коли треба було зробити який рух, він робив його так повільно і штивно, якби мав спину з желіза. Публика цікаво його обсервувала а навіть Гендерсон не міг начудуватися, що той

щирий і простодушний Мустус умів так поважно і маєстатично відіграти свою ролю. Але він знав, що той спосіб поведення перед світом є неначе вроджений кождому індіянському чіфови.

Коли Мустус зачав говорити публика і судії не могли надивуватись його інтеліґенції і плинній анґлійській мові, котру він переплітав гарними схолястичними зворотами. В своїм зізнанню як головний свідок, чіф потвердив зізнання Гендерсона, і описав докладно нахідки в попелі та мочарі. Коли зачав описувати, в який спосіб найшов в ямі під попелом серце, не міг видержати на твердій і думній поставі чіфа, його голос почав трястися, очи зайшли мракою і він зловився обома руками за поруче станка. Публика була дуже схвильована а у богатьох женщин показалися слези. Відповідно до його зізнань судова служба брала оден по другім річеві докази, почавши від неспаленого стебла осоки аж до стовпців прічі некорованих і обструганих ножем і клала перед присяжних до перегляду. Чіф в дуже простий спосіб описував ті предмети і робив пояснення та свої припущення в тій незвичайно скомплікованій справі а робив їх в такий замітний спосіб, що в сій хвили не міг рівнатися з ним ніоден з найлучших детективів. Був він дитиною природи, знаток ліса, дослідник звичаїв і життя лісового звіра і птиці і не дивно, що підчас його бесіди на сали розправ панувала гробова тишина а присутні слухали його оповідання, як викладу.

Оповіданнєм і висновками Мустуса були захоплені і оборонці оскарженого. А коли він скінчив і приняв знова горду, маєстатичну поставу, оборонці стали перешептуватися і не могли рішитися, чи ставити Мустусови перехрестні питання, а коли ставити, то які. Трева-

ло то добру хвилю і доперва на запит президуючого судії, чи оборона хоче скористати зі свого привілею, оден з адвокатів підніссяі спитав:

—Ви, чіфе, кажете, що кісточки, які ви найшли в попелі, то кістки людської руки... Ви присягнете, що се правда?

—Після моєї думки — відповів достойно чіф — і після моєї найлучшої віри та знання, се кости людські.

—Але ви не певні, то значить не акуратно певні.

—На мою думку, я певний, але я не експерт...

—Кажете, що ви студіювали херурґію.

—Так, але у мене нема дипльоми, щоб я міг видавати свою опінію, як знаток.

—Значиться, ви звичайний аматор.

—Що не має дипльоми, єсли ви схотіли так виразитися — додав Мустус.

—Дуже добре, дякую. Можете тимчасом сісти.

Розправа дійшла тепер до найважнійшої точки і будила живе заінтересованнє. Уся фабрикація справи для прокураторії залежала від ідентифікації і приналежности костий. І публика з запертим духом зачала прислухуватися виводам двох знаменитих лікарів, котрі оден по другім підходили до станка для свідків і заприсяжені зізнали, що кости, найдені Мустусом в попелі, рішучо людські і то іменно, як сказав і чіф, з правої руки. Так само куски окровавленого коца і сорочки, післані для аналізи до Реджайни, містили людську кров.

Та мимо такої певної опінії знатоків оборона звела над тими кісточками правдиву баталію. Кликано по обох сторонах експертів і підчас коли ті лікарі, що зізнавали з рамени

прокураторії, були найлучші авторітети з цілої Територїї, їх противники, кликані обороною, були слабших талантів. Однак обороні не ходило, щоби збити факт походження кісток і крови. Вона хотіла лише ослабити у присяглих судіїв то сильне вражіннє, якого всі присутні набрали підчас оповідання чіфа і знатоків і тим ослабленнєм вплинути на остаточний вирок.

Чи осягнули оборонці тим свою ціль — невідомо, однак була инша слаба сторона, котрої прокураторія ніяк не могла належно підчеркнути і висвітлити, а се ідентичність чоловіка, котрий мав бути замордований. Було богато всіляких доказів, котрі потверджували факт, що Кінґ і Гейвард ходили разом по Едмонтоні. Під тими іменами вони були записані в готели. Кінґ представляв свого товариша як Гейварда знакомим, котрих тоже покликано на свідків. Едмонтонські купці, у котрих Кінґ з Едвардом робили покупки на дорогу, всі свідчили рівно, що Кінґ звав всюди свого товариша Гейвардом. Знаним було також докладно, що оба вибралися разом на північ, але — не було жадного доказу, що по виїзді з міста вони не розлучилися. Оборона підчеркнула, що Гейвард міг дійсно відлучитися, а Кінґ по його відході міг надибати в дорозі Леймана.

До тих важних комплікацій долучилася ще одна. Судови доручено між иншим доказовим матеріялом і фотоґрафію Гейварда, але знимка була зроблена много літ назад і не можна було з неї точно ствердити, що вона представляла Гейварда в часі побуту в Канаді. Кликано готельника з Келґар, показувано Кісанісови і Ненсі, але ні оден з них не годен був присягнути, що молоденький, може 18-ти літний хлопець на знимці був той самий Гейвард, якого вони бачили.

Скористала з сего оборона і повзяла таке становище: если поповнено морд, то прокураторія мусить доказати, хто був жертвою. Єсли се був мітичний Лейман, то такого ніхто нігде не бачив і його існованнє треба було доперва ствердити, чого прокураторія зробити не могла. З другої сторони ніхто не може доказати, що жертвою злочину впав Гейвард, бо не було найменшого доказу, що він не покинув Кінґа і ніхто не міг його пізнати на предложеній фотоґрафії. Були вправді річи, найдені в мочарі, як чайник і другі, але ті річи, як свідчив оден з купців, Кінґ купував у него сам і розумієся міг з тими річами зробити, що йому подобалося.

Розправа тягнулася вже три дні і по стороні прокураторії лишався вже лише оден свідок— Генрі Гейвард. Проти допущення сего свідка оборона поставила рішучий протест. Відомим було публиці і обороні, що Гейвард має незвичайні сильні докази, що Кінґ замордував нікого иншого лише його брата Едварда. Правда ті докази не були річеві, але як з одної сторони у публики і присяглих судіїв збуджували велику цікавість своєю таємничістю, так з другої сторони родили в адвокатів обаву, що ті зізнання можуть в великій мірі вплинути некорисно для їхнього клієнта.

Торги о допущеннє Генрого на свідка велися довший час і доперва на загальне бажаннє присяглих почути його історію судія згодився допустити його на свідка, поясняючи, що зізнання Генрі Гейварда будуть резервовані і не будуть числитися дійсністю.

Покликаний свідок піднісся поважно і вийшов на місце призначене для свідків. Поволи і з прецизією зачав оповідати свій сон чи візію, менше більше в тім порядку, як оповів сестрі а відтак в канцелярії бараків інспекторови, Ген-

дерсонови і прокураторови. Як не цікаве і зворушаюче було його оповіданнє однак на хід справи не могло мати такого впливу, як прокураторія з початку сподівалася. Присутні слухали Генрого неначеб читали повість і доперва при кінци, коли він дійшов до того, що пізнав оскарженого поміж дванайцять арештантами, не бачивши його передтим ніколи в життю, можна було замітити живійший інтерес до незвичайного явища.

Але тут оборона перервала Гейвардови і стала засипати його питаннями, котрі з початку не мали нічого спільного зі справою.

—Чи ви переписувалися з братом? — питав дальше оден з адвокатів.

—Так. Я писав три листи а від него дістав два.

—А згадує він що в листах за Кінга, або взагалі за намірену подорож на північ?

—Згадує. Навіть дуже точно всьо описує.

—Може маєте той лист?

—Ні, лишив в дома.

—Шкода, що ви не подумали про се, що той лист міг мати деяке значіннє — сказав дальше адвокат і усьміхнувся до свого товариша.

—Щож ви робили по прочитанню того листа?

—Поробив відповідні приготовання і сейчас відїхав до Канади.

—По щож властиво ви приїхали?

—Бо на підставі моєї візії я був свято переконаний, що мій брат зістав замордований, і...

—Візія ваша не входить в рахунок—підчеркнув судія.

—Щож ви робили по прибуттю до сего краю? — спитав прокуратор.

—Від коли я прибув сюди минувшого падолиста до нині я робив пошукування за своїм

братом і довідався, що він вибрався на північ, так як писав мені в послíднім листі, з обжалованим тут Кінґом. В келґарськім банку я переконався, що він зміняв мій дрефт на 1,200 долярів і вірю, що Кінґ нарочно вивів його в північні пустарі, ніби до золотої майни, а в дійсности, щоби його обрабувати з гроший.

—Ви ніколи не бачили оскарженого, ні не говорили з ним, коли його привезено сюди з півночи а коли його поставлено з другими людьми, ви без намислу його пізнали як товариша вашого брата?

—Так! Я пізнавби його поміж тисячами... В моїй візії . . .

Почувши знова слово "візія" оборонець встав з крісла і готовий був опрокинути, та тут вмішався судія і заявив:

—Ви знаєте пане Гейвард, що рішено не брати вашого сну за ніякий доказ в сій розправі. Се не є задачею суду ані нинішної розправи рішати, чи психічні феномена або ментальна телепатія, істнують в дійсности як наука. І не є допустиме в сім суді брати ваш сон під увагу, як тоже є виключене, щоб сни, якіб вони реальні не були, могли впливати на опінію присяглих судіїв. Свідок мусить придержуватися лише фактів, о скілько вони йому відомі і підносити лише матеріяльні, одиноко допущені тут, докази.

На сім прокураторія скінчила свої обжалування і панувало загальне переконаннє, що з браку реальних доказів, справу програно. Було се видно з вдоволених лиць оборони і публики. Всюди шептано, що Кінґ вийде на волю і коли викликано першого свідка — лікара, а за ним другого, щоби з рамени оборони сказали свою опінію щодо костий і крови, публика вже мало звертала уваги, що їхні заперечення і сумніви

були дуже слабонькі і не могли устоятись. Вони впрочім були на се і покликані, щоби лише внести сумнів щодо тотожности реліквий і тим зовсім звернути опінію присяжних в користь обжалованого Кінґа.

Вкінци покликала ще оборона, вже більше для форми, кількох людий, що знали давніще Кінґа, котрі мали вияснити його характер. Були се люди ширшому загалови незнані, але ставали на хвильку оден по другім на підвисшенню і зізнавали під присягою, що Кінґ знаний їм з давна як чоловік чесний і що такого злочину, о який його посуджують, сповнити не міг.

На пятий день розправи прокуратор і оборона виголосили свої кінцеві промови звернені до присяглих судіїв. Прокуратор вдоволився стислим і точним зібраннєм зізнань свідків і віддав судьбу оскарженого в руки судіїв присяглих, як таких, що з'уміють оцінити справу безсторонно. Зато оборона зробила горячий і по майстерськи зладжений відклик до Британійської справедливости і закінчила свої виводи так:

"Перед нами чоловік, чужинець в чужій землі, котрий в наслідок нещасливих обставин найшовся в такій позиції, де не можна наочними свідками ствердити його невинности в сих страшних обвинуваченнях, про які ми в сім світлім суді чули. Найшовся чоловік сам в пустарах півночі з товаришом, котрому чи то з уподобання, чи з вродженої натури прийшло до голови лишити друга з доброї волі, не предвиджуючи кілько лиха і терпіння спричинить він тою розлукою свому товаришови.

"Оскаржений сказав нам тут, правда в коротких словах, але дуже доцільно, своє оповіданнє, котре то оповіданнє є нічим иншим як ілюстрацією тої загальної, звичайної старої сварки, яка лучаєся все і всюди між людьми,

яких судьба звела до купи на далекій пустини нашої півночі. В такій самітній, пустій країні звичайна сварка чи ріжниця думок є неминуча навіть поміж двома рідними братами.

"Скоро по виїзді з Едмонтону оскаржений розійшовся, як каже, з Гейвардом, а відтак подорожуючи сам аж до Кроссінґу здибав якогось Леймана. Куди Гейвард відійшов йому невідомо. Після всякої правдоподібности подався назад на полудне і може нині бути аж в Антиподах. І єсли йому відома нинішна розправа, то мовчить, не відзиваєся, бо як каже Кінґ, він розійшовся з ним в неконче приязних відносинах. В дуже подібний спосіб случилося з Лейманом, єсли такий чоловік взагалі існував. Як каже оскаржений, він по звичайній сварці вибрався на піхоту і дуже можливо, що заблудив в лісах і згинув. Нехай хто докаже, що було інакше, то я перший стану проти оскарженого. Лучалося богато случаїв, що заблуканого піхотинця зїдали в пустарах півночи дикі звірі, і не виключене, що така сумна доля могла постигнути і Леймана. Того не може прокураторія опрокинути. Тут оборонець навів кілька недавних примірів знаних людий, котрі пустилися в північну пусту часть Територій і за ними загинув слух.

Підношено тут і сей закид, що Гейвард, який мимоходом сказавши нині може тішиться найлучшим здоровлем, мав при собі більшу суму грошей і що ті гроші були мотивом убійства. Говорено, що оскаржений вивабив Гейварда в пущі півночи, щоб його обрабувати. Добре. Алеж після арештовання Кінґа сержантом Гендерсоном не найдено при оскарженім гроший, крім дрібної суми, яку Кінґ міг мати. Дежби він лишав гроші, знаючи, що в тих сторонах не буде його ніхто ревідувати? І колиб зрабував гроші, то вони у него напевно булиб.

Що до тої справи ніхто не поставив найменшого доказу і дотичне питаннє зовсім відпадає.

На закінченнє промови звернув оборонець увагу присяжних судіїв на ту обставину, що опінія учених лікарів не може однодушно погодитися що до походження найдених в попелі кісток. Сумнів покликаних нарочно лікарів оборонець використав на користь Кінґа і можна було завважити, що його виводами присяжні були глубоко тронуті та стали перешіптуватися, звертаючи свої розяснені лиця в сторону оскарженого. Їх погляди і загальний настрій публики уділився також Кінґови і він усміхненими очима дивився в сторону своїх оборонців неначе дякував їм за знамениту оборону та звільненнє від страшного оскарження, за яке він міг так легко переплатити життєм.

Вкінци підніся судія, щоби звести до купи зізнання свідків і візвати присяжних до поважної та безсторонної розваги.

—В ваших руках — напоминав — спочиває судьба чоловіка і я уважаю за свій обовязок звернути увагу чесних присяжних не руководитися жадними взглядами, але по совісти та на підставі вислуханих зізнань обох сторін, вирішити справу по справедливости...

В часі промови судії присутні на сали розправ, завважили, що від дверий пропихаєся якийсь мущина. Саля була так набита, що він з трудом посувався вперед, розпихаючи ліктями жінок і мущин. Богато осіб, яких сей чоловік насильно потручував оказували явне негодованнє, але він оправдуючи своє поступованнє кидав їм два-три слова: "я в дуже важній справі", і ішов дальше. Вкінци станув перед трубуною і зігнувшися до прокуратора, щось йому довший час шептав в ухо. Прокуратор, бачилось, був дуже заінтересований його мовою: Не

перебивав незнакомому, але здивований до найвисшого степення відкрив уста і впялив зір в промовляючого судію. Не дослухавши навіть до кінця, вказав рухом руки незнакомому крісло поруч себе і той сів.

Був се високий, огрядний мущина, з орлиним носом, о смаглявій красці лиця. Одягнений в футро з ракуна робив вражіннє, якби був урядовцем домініяльного правительства, щось в роді інспектора гомстедів або польовання.

Коли судія скінчив свою кінцеву мову, звернену до присяжних, прокуратор скочив на рівні ноги і зворушений промовив:

—Ваша Високість! Тут є свідок, котрий має сказати в сій розправі незвичайно важні зізнання і я благавби вислухати його, заки високий присяжний суд віддалиться на наради!

—Протестую! — крикнув поспішно оден з оборонців.—Ви свої зізнання і виводи давно скінчили і оперлися на тім матеріялі, який ви лиш годні були тут предложити. Отже рішучо протестую, щоби робити якінебудь проби на відновленнє переслухань.

—Ваша просьба — звернувся судія до прокуратора — є дійсно не на місци і предложена против правил судової процедури.

—Признаю, лорде, — сказав прокуратор— але справа, яку має вияснити свідок є надзвичайної ваги і то в імени і в інтересі справедливости...

Почувши такі слова, оборонці оскарженого звели з прокуратором правдиву війну, намагаючись під жадним услівем не допустити якогось нового свідка до зізнань, від котрого вони не сподівалися нічого для себе доброго.

Гірше як адвокати настрашився прибувшого свідка сам Кінґ. Він приглядався йому довший час і вкінци прикусивши губи надумував-

ся, де він бачив того чоловіка. Пригадав собі черти лиця, але забув де його бачив, а вже рішучо не знав, що міг той свідок знати про справу. Знати було, що напружує усю память намагаючись збагнути, хто сей незнакомий і чого він хоче.

Судія подумавши, що новий свідок може дійсно кинути деяке світло на ту замотану справу, прихилився до просьби прокуратора і зізволив, щоб свідок сказав, що знає.

—Моє імя Вілійм Бравтон — почав свідок— а заняттє моє землемір домініяльних фармів.

На ті слова Кінґ поблід як стіна, спустив голову і вишептав сам до себе: "я пропав"!

А Бравтон тягнув дальше:

—Минувшого літа я розбивав землю на фарми в околицях Лессер Слейв Лейк. Зимував у Форт Резолюшен і доперва вчера вернув до Едмонтону, щоби поробити деякі закупки. Про процес, який ведеся в сім суді, я чув єще вчера на дорозі. Кого я не здибав, кождий інтересуєся сею справою, однак я не думав, що вона заінтересує мене так дуже, доки не прийшов перед пів години до сего суду і не почув кінцевих виводів оборони.

—Щож за інтерес для вас спричиняє ся справа?—спитав лагідно судія.

—Я пізнав оскарженого як одного з двох людий, котрі минувшого серпня ночували в моїм шатрі.

—А памятаєте, як вони називалися, ті двоє людий? — питав заінтересований судія.

—Ні, не знаю їх імен. В пустарах півночи се дуже маловажна справа питати подорожного про його імя. Нема того звичаю, хиба сам гість представиться. Та імена тут ні причому. Я знаю лише то, що двоє людий, які у мене тоді ночували, самі казали, що вони товариші і їдуть в

Піс Рівер дістрікт. А маю я звичай фотоґрафувати всьо, що мені важнійшого лучиться бачити в тих глухих сторонах. Воно і для мене цікаве, де я колись працював, тай при будучім розвитку країни буде комусь інтересним бачити знимки дівичих лісів, пустарів, вкінци і перших піонірів поступу. От я і зробив знимку моїх гостей та їх усього табору і случайно маю з собою ту фотоґрафію.

На сі слова землеміра заворушилась уся судова саля. Кінґ поблід ще гірше, а його адвокати, будучи так ще недавно певними побіди, смутно переглянулися. Оден з них, що держав в руці акти, кинув ними з лоскотом до стола і поглянув люто на Бравтона.

Судія попросив, щоб свідок показав знимку і її записано під числом як доказовий матеріял. Відтак кликав одного по другім свідка і ті наново заприсяжені зізнавали, що вони бачили як раз тих двох людий. Перший пізнав на знимці свого брата Генрі Гейвард. Після него Кісаніс пізнав не лише людий, але і чотири коні та пса. І люди і звірята були так знаменито зняті, що навіть було пізнати білі ноги у каштана, на якім сидів Кінґ. Коли показали фотоґрафію старенькій Нансі, вона раз-по-раз торкаючи спішно пальцем відбитку Едварда Гейварда говорила: "Він, він, той самий, що замовив в мене мокасини. Наприкінці покликано готельника з Кельґар і він лише глипнувши очима на знимку скоренько, навіть не питаний, потвердив, що сей чоловік є Едвард Гейвард, якого він перший представляв Кінґови, а котре то знакомство так нещасливо скінчилося.

***

Наради присяглих судіїв тревали всего десять мінут, а коли вийшли знова на салю, предсідатель проголосив вислід нарад:

"Присяжні судії по вислуханню зізнань свідків, рішили одноголосно, що оскаржений Чалі Кінґ винний убійства Едварда Гейварда".

***

В липни, 1905 року Чалі Кінґ відплатив життя свого товариша на шибеници у Форт Саскачевані.

DATE DUE SLIP
